

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक

आनन्द भूमि

२०७९ (मिला पुन्हि-पौष पूर्णिमा) वर्ष ५०
बु.सं. २५६६

अंक ९
ने.सं. ११४३

The Ananda Bhoomi (Year 51, Vol. 9)
A Buddhist Monthly : Dec/Jan 2023

प्रमुख सल्लाहकारः
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कृ. वि.)

सल्लाहकार :
भिक्षु धर्ममूर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कृ.वि.)

सम्पादक/प्रकाशन संयोजक :
कोण्डन्य
बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२
सम्पादन सहयोगी : भिक्षु अस्सजि

व्यवस्थापन तथा वितरक :
विवेक महर्जन, स्वयम्भू ९८४९४२०५६६
व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणंकर, आनन्दकुटी
लेखा व्यवस्थापन : सुरेश महर्जन, स्वयम्भू
आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङ्ग : विनोद महर्जन

वितरणार्थ सहयोगीहरूः
बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), भिक्षु सुद्धिको, शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध वृद्धाश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रावती (धर्मकीर्ति), सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार, सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, (बौद्ध महिला संघ, नेपाल), सुवर्णमुनि शाक्य र प्रेमबहादुर थापा (भैरहवा), कलबहादुर पल्ली मगर र विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (बेनी), ज्ञानमाला संघ-आनन्द विहार (तानसेन), बलबहादुर गाहा (पाल्पा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ्ग), विजय गुरुङ्ग (लमजुङ्ग), शैनी चौधरी (पुजारी लामा) सप्तरी, उत्तमान बुद्धाचार्य (पोखरा), रत्नबहादुर नाम्जाली (सुर्खेत), लालबहादुर चौधरीथारु (उदयपुर), अमरबहादुर थापा (कपिलवस्तु) ।

मुद्रणः
आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस,
ग्वार्को, ललितपुर, फोनः ५४३०५२२

प्रकाशकः
आनन्दकुटी विहार
आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोनः ५३७९४२०
का.जि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षे.ह.नि.द.नं. ७/०६९/६२

बुद्धवचनामृत

तुम्हे हि किच्चं आतप्पं- अक्खातारो तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति - भ्मायिनो मारबन्धना ॥

अर्थात् : काम त तिमिहरूले नै गर्नु पर्दछ,
तथागतहरूले मार्ग देखाइदिन्छन्, त्यस मार्गको आचरण गरी
ध्यानभ्यासी भएर मारको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

छिमिसं हे थःथःगु ज्या यायेमाः, तथागतपिसं
केवल लँपु जक क्यनाबी, ध्यान यायेगु लँपुइ वँह ध्यानी
मारबन्धनं मुक्त जुइ ।

You yourself must strive the Buddhas
only point the way, those meditative once who
tread the path is released from the bonds of
Mara.
- धम्मपद, २७६

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोनः ५३७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
gkondanya@gmail.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. ४०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौं ।

राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन सफल होस्

नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिको अगुवाइमा देशभरि संचालित ज्ञानमाला भजन खलःहरूलाई एउटै छातामुनि संगठित गरेर प्रत्येक ३/३ वर्षमा विभिन्न जिल्लाहरूमा राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनको आयोजनाकै क्रममा यसपटक काभ्रेजिल्लाको ऐतिहासिक सुन्दर नगर बनेपामा वांख्यः ज्ञानमाला भजन खलःको व्यवस्थापन एवं राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिको तत्वावधानमा २०७९ पुष २३, २४ र २५ गते आयोजना हुनु सम्बद्ध क्षेत्रका लागि सुखकर विषय हो ।

बुद्ध-जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा बुद्ध, बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति, इतिहास, दर्शन, कला साहित्य, संगीत, पुरातत्व आदि क्षेत्रमा हामीले सोचेजस्तो अबै पनि उचित संरक्षण, संवर्द्धन एवं संवृद्धि हुनसकेका छैनन् । निश्चित उद्देश्यसहित लक्ष प्राप्तिका लागि सम्बद्ध क्षेत्रभित्र विभिन्न विधागत क्षेत्रलाई आत्मसात गरी निरन्तररूपमा उन्नति-अभिवृद्धि-संवृद्धि गर्दै जानुपर्ने जिम्मेवारी सम्बद्ध क्षेत्रले नै आफ्नो काँधमा बोक्नुपर्छ । नेपालमा बुद्धशिक्षा-बुद्धधर्मलाई सामाजिक उत्थान सँगसँगै सबैको दैनिक जीवनमा नैतिक जिम्मेवारी बोधसहित सकारात्मक परिणाममुखी सशक्त प्रभावकारी अभियानको द्यौतक हो- नेपालको ज्ञानमाला भजन क्षेत्र ।

७ सालमा प्रजातन्त्र पुनर्स्थापना हुनअगावै वि.सं. १९९४ मा स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलः को स्थापनासँगै विभिन्न आरोह-अवरोह पारगर्दै ज्ञानमाला ८५ वर्षमा प्रवेश गरिसकेको छ । २०५१ चैत्र १८ गते नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिको स्थापना भइसकेपछि संस्थागत रूपमै ज्ञानमालालाई काँधमा बोकी विशेषतः गृहस्थ बौद्ध नेवारहरूको विशेष प्रयासका बावजूद धर्मको मर्मलाई गीत-संगीतको माध्यमद्वारा स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरमा प्रभावकारी सन्देश प्रवाहका लागि निरन्तर आयोजना गरिँदै आइरहेको ज्ञानमाला राष्ट्रिय सम्मेलनले नेपालमा छरिएर रहेका ज्ञानमाला समूह, खलः तथा पुचःलाई एउटै छातामुनि संग्रह गर्ने सकारात्मक कार्य भइरहेको छ । तीनदिने महत्वपूर्ण सम्मेलनले ठोस परिणामस्वरूप ज्ञानमाला भजनमार्फत् नेपालमा बुद्ध, बुद्धधर्म, संस्कृति, सामाजिक सुखशान्ति, बौद्ध इतिहासकै क्षेत्रमा नौलो आयाम थपिँदै लाल दशौँ राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनले थप उर्जा प्रदान गरेको, रचनात्मक कार्यले निरन्तरता पाओस्- यही हाम्रो मैत्री कामना !

सम्पादकीय

अनागारिका माधवीलाई सुगति कामना

आजन्दा ७३ वर्ष अगाडि नै वि.सं. २००६ सालमै भारतको कुशिनगरमा उ. चन्द्रमुनि महास्थविरको उपाध्यायत्वमा अनागारि प्रव्रजित भएर नेपालको थेरवाद बुद्धशासन, शिक्षण क्षेत्र, समाजसेवालगायत सम्बद्ध क्षेत्रमा ७ दशकभन्दा बढी योगदान पुर्याउनुभएका अनागारिका माधवीको गत मंसिर पुष २८ गतेका दिन निधन भएको छ ।

अ. माधवी मित्रराष्ट्र बर्माणा गएर बुद्धधर्मसम्बन्धी शिक्षा हासिल गरेर फर्कनुभइसकेपछि उहाँले वि. सं. २०१३ सालमै यशोधरा बौद्ध विद्यालय स्थापना गर्नुभएको थियो । सोही विद्यालयमा उहाँले सरकारी शिक्षासँगै परियत्तिशिक्षा प्रदान गर्नुभएको थियो । उहाँले नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको सद्सम्पालक उपाधि उत्तीर्ण गर्नुको साथै औपचारिक शिक्षामा बि. एड. उत्तीर्ण गर्नुभएको थियो । गुरुमां माधवीको योगदानलाई उच्चमूल्यांकनसहित तत्कालीन राजा श्री ५ महेन्द्रबाट वि. सं. २०२५ सालमा गोरखा दक्षिणबाहु चतुर्थद्वारा विभूषित गरिएको थियो भने उहाँलाई वि.सं. २०४९ मा नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठनले विशेष कदर-पत्रले सम्मान गरेको थियो । यसरी नै ज्ञानमाला रत्नबत सिरपाः-बु. सं. २५४८ बाट सम्मानित उहाँलाई अनागारिका प्रव्रजित हुनुभएको ५० वर्ष पूर्णभएको उपलक्ष्यमा वि.सं. २०५६ मंसिर २५ गतेका दिन अन्तर्राष्ट्रिय भिक्षुणी अनुयायी संघ नेपालले सार्वजनिक अभिनन्दन-पत्र प्रदान गरेको थियो । अनागारिका माधवीले २०१३ सालमा स्थापना गर्नुभएको श्री यशोधरा बौद्ध माध्यमिक विद्यालयले वि.सं. २०६१ श्रावण ६ गते विद्यालयको संस्थापिका प्रमुख गुरुमां माधवीको शैक्षिक योगदानलाई कदर गरी सार्वजनिक समारोहबीच विशेष सादर कदर-पत्र प्रदान गरिएको स्मरणीय छ ।

मानव सभ्यता, मानवमय ज्ञान, जीवनको महत्त्व, मेरो आत्म कथा (उपन्यास, कथा, कविता संग्रह) लगायत प्रकाशित गुरुमां माधवीका कृतिहरू मध्ये हिन्दीमा लिखित नेपाल भाषामा अनुवादित आदर्श बौद्ध महिला बौद्ध जगतमा प्रसिद्ध कृति हुन् । माधवी गुरुमांले ७० वर्षभन्दा बढी लामो समय बुद्धशिक्षाको प्रचार प्रसारमा बिताउनुभयो । उहाँले विशेषः यशोधरा विद्यालयका लागि आफ्नो अमूल्य जीवन समर्पित गर्दागर्दै बुद्धशासनिक योगदानमा समेत आफूलाई संलग्न गराउने क्रममा विद्यालयसँगै सुनन्दाराम विहार स्थापना गर्नुभएका दिवंगत अनागारिका माधवीलाई सुगतिसहित निर्वाण कामना !

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	अनागारिका माधवीको सक्षिप्त चिनारी	सुनन्दाराम विहार	४
२.	बुद्धवचन र धर्मको सारतत्वलाई मनन गरौं	देवकाजी शाक्य	७
३.	परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण कृतिलाई सम्मति	कोण्डन्य	११
४.	धार्मिकस्थलहरूको भ्रमण : सुखकर क्षण	शिशिल चित्रकार	१२
५.	फिलिपिन्समा बुद्धधर्म	राजेन मानन्धर	१५
६.	The Buddhist Ideals of Good Governance	Prof. David Dale Holmes	19
७.	दश पारमिता-११	आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप	२२
८.	बौद्ध गतिविधि		२४

चित्रकार पुं समाजया रजत महोत्सव

- लाभरत्न तुलाधर
बुद्ध ग्रीन पार्क, येँ ।

नेपाल मण्डल न्यम्ह तुफिचा-रंगया थुवा:
शदिं निसें म्वाकाच्वपिं चित्रे संस्कृतिया पिवा: ।१।
नेपा:या बुद्धधर्म व बौद्ध किपा:-कलाय् थुना:
ज्ञान-शिल्प नितां ब्व:पिं यैपुक प्रतिभा लुना: ।२।
पूजा-आजा व संस्कार पुनीत पर्वया बेले
तुलिका साधना माक्व सहयोगी अने खेले ।३।
कला मर्मज्ञ समाजय् नेपा:या गौरव ब्वया:
त्रित्ती-चित्र, बिलंपौ व पौभा: आदि इले च्वया: ।४।

विगतया यशोकीर्ति थौंनं “जू”नि प्रकाशित
चित्रकार समाजया छवि लोकय् प्रशसित ।५।
परम्पागत नाप आधुनिक विधा नितां -
कत्ताना: मेगु न्हेंज्याय्मा हाक्नं रंगलिसे म्हिता: ।६।
चिच्चादपिं परिवार भावनाया सुका हना:
छधी छर्पाय् जुयेमाल दुनुग:या मिखा कना: ।७।
ईया खुसिं न्ह्यज्याकथें भिगु निंगु ल्यया: मुना:
गतिशील पला: ज्वीमा, “समाज” यागु भित्तुना ।८।

छन्द : अनुष्टुप

अनागारिका माधवीको सक्षिप्त चिनारी

नेपाल अनागारिका संघका महासचिव तथा अनागारिका गुरुमाहरूमध्ये जेष्ठ, श्रद्धेय अनागारिका माधवी गुरुमां १३ वर्षको यौवन अवस्थामा कुशीनगरमा ॐ चन्द्रमुनि महास्थविरको उपाध्यायत्वमा गुरुमां हुनुभयो । त्यसबेलादेखि करिब ७ दशकभन्दा बढी थेरवाद बुद्धधर्मको प्रचारप्रसारमा निरन्तर लाग्नुभएका वहाँले यशोधरा बौद्ध विद्यालय स्थापना गरी नारी

शिक्षाको उत्थानमा कठिन परिस्थिति सँगै सिंगौरी खेल्दै तत्कालीन स्थानीय नारीहरूलाई उज्यालो शिक्षाको ज्योति छर्नुभयो । त्यस कार्यबापत वि. सं. २०२५ सालमा गोरखा दक्षिणबाहु

चतुर्थद्वारा तत्कालीन श्री ५ महेन्द्रद्वारा विभूषित हुनुभयो ।

वि.सं. २०१३ सालदेखि औपचारिक शिक्षा दिँदै आउनुभएका वहाँले वि. सं. २०२२ सालदेखि परियति शिक्षा पनि यसै विद्यालयबाट थालनी गर्नुभयो । अत्यन्त निडर, साहसिला, मिहिनेती, दयामायाका खानी, अथक परिश्रमी माधवी गुरुमां ललितपुर ओकुबहाल निवासी श्री चन्द्रज्योति शाक्य र श्री लक्ष्मीमाया शाक्यकी कान्छी छोरीको रूपमा वि. सं. १९८८ साल भाद्र कृष्ण दशमीका दिन जन्मनुभयो ।

- घरगृहस्थ त्यागेतापनि समाजमा भएका विकृति र विसंगतिलाई निराकरण गर्नका निम्ति शिक्षाको आवश्यकतालाई महशुस गर्नुभई वि.सं. २०१३ सालमा यशोधरा बौद्ध विद्यालयको स्थापना गर्नुभई शिक्षा क्षेत्रमा अविष्मरणीय योगदान गर्नुभयो । शिक्षाबाट वञ्चित भएका ब्यक्तिहरूको निम्ति २०५२ सालमा प्रौढ शिक्षा सञ्चालन गर्नुभयो ।

वहाँको जन्मका समय पिता चन्द्रज्योति शाक्यको श्री ३ जुद्ध शमशेर दरबारमा दरबारिया सुचिकारको दर्जा दिई धेरै उपहार र तलबी जागिर प्राप्त भई घरमा लक्ष्मीको आगमन भई शुभ भएकोले वहाँको नाम शुभलक्ष्मी राखिएको थियो । आमा लक्ष्मीमाया बुद्धधर्ममा अगाध श्रद्धा राख्ने उपासिका भएको हुनाले साहेली छोरी मनोहरादेवी र कान्छी छोरी शुभलक्ष्मीलाई वि. सं. २००६ साल कार्तिक ५ गते शुक्रबार कुशिनगरमा ॐ चन्द्रमुनि महास्थविरलाई प्रार्थना गरी अनागारिका बनाउनुभएको थियो । गृहस्थी दुःख र सांसारिक दुःखबाट छुटकारा पाउने मार्गमा आफ्ना छोरा बुद्धरत्न शाक्य (दि. नेपालका छैठौं संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर) छोरीहरू मागधि

यस अङ्क

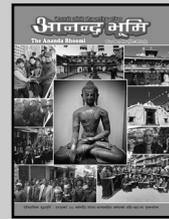
आनन्द भूमि

पढौं पढाऔं, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ५३७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np

गताङ्कमा

अनागारिका (मनोहरा देवी) र माधवी अनागारिका (शुभलक्ष्मी) का रूपमा प्रव्रजित हुन प्रेरणा प्रदान गर्नुभयो ।

प्रव्रजित भई धार्मिक शिक्षाका निमित्त बर्मा पाल्नुभई "मूलदौ" तह उत्तीर्ण गर्नुभयो । त्यस्तैगरी नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको "सद्धम्म पालक" उपाधि उत्तीर्ण गर्नुभई

माधवी अनागारिका सानैदेखि शीलवती र रूपवती पनि हुनुहुन्थ्यो । आमाबुबाको प्रेरणाबाट उहाँले सानै उमेरदेखि हाल लुँखुरीसमा रहेको श्री सुमंगल विहारमा जानुभई बुद्धघोष महास्थविरसँग शिक्षाग्रहण गर्नुभयो ।

औपचारक शिक्षामा पनि बि. एड. हाशिल गर्नुभई आफ्नो योग्यतामा निखार ल्याउनुभयो ।

घरगृहस्थ त्यागेतापनि समाजमा भएका विकृति र विसंगतिलाई निराकरण गर्नका निम्ति शिक्षाको आवश्यकतालाई महशुस गर्नुभई वि.सं. २०१३ सालमा यशोधरा बौद्ध विद्यालयको स्थापना गर्नुभई शिक्षा क्षेत्रमा अविष्मरणीय योगदान गर्नुभयो । शिक्षाबाट वञ्चित भएका ब्यक्तिहरूको निम्ति २०५२ सालमा प्रौढ शिक्षा सञ्चालन

गर्नुभयो । त्यस सँगसँगै बौद्ध शिक्षा, बुनाई, सिलाई, पाकशिक्षा, सफाई आदि शिल्पयुक्त ज्ञान पनि प्रदान गर्नुभयो । शिक्षा र अवसर पाएमा क्षमताका हिसाबले नारीहरूमा पनि कुनै कमी नभएको ज्वलन्त उदाहरण उहाँको जीवन आफै कसी हुनगयो । सुनन्दाराम विहारको स्थापना गरी भविष्य पिँढी समेत बुद्धशासनको निरन्तरताको लागि २० जनाभन्दा बढी प्रव्रजित चेलीहरू बनाउनुभएको छ ।

बामे सदै गरेको पुनर्जागृत थेरवाद बुद्धधर्म नेपाली समाजमा स्थापित गर्न उहाँले नेपालमा बौद्ध साहित्यलाई नयाँ उचाई दिन पनि सफल हुनुभयो । नेपाली बौद्ध

साहित्य क्षेत्रमा पनि उहाँको योगदान उल्लेखनीय रहेको छ । मानवमय ज्ञान, मानव सभ्यता, मानव धर्म शिक्षा, जीवनको महत्व, मेरो आत्म कथालगायत थुप्रै फुटकर कविताहरूको रचना एवं प्रसिद्ध "आदर्श बौद्ध महिलाहरू" पुस्तकको अनुवाद गर्नुभयो । त्रिरत्नवन्दना, विश्वन्तर जातक, बुद्धजीवनी, लोकनीति, उदानजस्ता महत्वपूर्ण ग्रन्थहरूको पनि प्रकाशन उहाँले गर्नुभएको थियो ।

यसरी नेपालको समाजिक, धार्मिक एवम् शिक्षा क्षेत्रमा अनवरत योगदान गर्दै उहाँले ९२ वर्षको उमेरमा मिति २०७९ मंसिर २८ गते बुधवार ललितपुरस्थित सुमेरु सिटी हस्पिटलमा बिहान ३:४६ बजे आफ्नो नश्वर देह त्याग गर्नुभयो । उहाँको देहावसानले नेपालको शैक्षिक क्षेत्र एवम् आध्यात्मिक क्षेत्रलाई ठूलो क्षति

निर्वाण कामना

नेपालको बुद्धशासनमा आजीवन समर्पित
यस अनागारिका संघ नेपालका महासचिव
श्रद्धेय अनागारिका माधवी गुरुमांको
सुगति एवं निर्वाण
कामना गर्दछौं ।

अनागारिका संघ नेपाल

भएको छ । उहाँको योगदानप्रति हामी समस्त बौद्ध जगत नतमस्तक भई सुगतिसहित निर्वाण कामना गर्दछौं ।
- **सुनन्दाराम विहार, धैना, ललितपुर**

वय धम्मा सङ्खारा

नेपालको बुद्धशासनमा आजीवन समर्पित
अनागारिका माधवी गुरुमांको देहावसानले
नेपालको बुद्धशासनमा अपूर्णीय क्षति
पुगेको छ । उहाँको सुगति एवं निर्वाण
कामना गर्दछौं ।

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ

नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समिति, काठमाडौंको
आयोजनामा वांछ्यः ज्ञानमाला भजन खलः,
बनेपाको व्यवस्थापनमा हुन गईरहेको

दशौं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन २०७५

भव्य र सभ्य रूपमा सफलता पूर्वक सम्पन्न होस् भन्ने
हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

**बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपा
परिवार**

बुद्धवचन र धर्मको सारतत्त्वलाई मनन गरौं

✍ देवकाजी शाक्य, सानेपा ।

प्राणीहरूमा मनुष्य चोला दुर्लभ, अत्यन्त महत्त्वपूर्ण र उच्चकोटीको रूपमा मानिन्छ। धर्मको अभ्यास यही चोलामा मात्र सम्भव हुन्छ। मनुष्य भएर जन्मेपछि मानवीय मूल्य मान्यताको पूर्णपालना गरी सम्पूर्ण रूपले “मानव” भएर बाँच्न सक्नु भन्ने महान कुरा हो भन्ने कुरा सबैले बुझ्नु आवश्यक छ।

यो संसार असार छ। यसको कुनै सार छैन तर असार संसारमा सारपूर्ण जीवन बाँच्न सक्नुमा नै मनुष्य चोला लिनुमा सार्थकता रहेको हुन्छ। सारगर्भित जीवन त्यो जीवन हो, जुन जीवन सांसारिक प्रलोभनबाट अलग हुन्छ। सारगर्भित व्यक्तित्व प्राप्त गरेको व्यक्ति काय, वाचा र चित्तको शान्ति र रस आस्वादन गर्ने भई शुद्ध जीवनयापन गर्न सक्षम र समर्थ हुन्छ।

सारञ्च सारतो वत्वा, असारञ्च असारतो ।

ते सारं अधिगच्छन्ति, सम्मासङ्गोचरा ॥

सारलाई सार र असारलाई असार सम्झन सक्ने सम्यक्दृष्टि भएकाहरूले मात्र सार वस्तु प्राप्त गर्न सक्छन्। यहाँ सार वस्तु भनेको धर्मलाई सम्झनु पर्दछ। जीवनको यथार्थता, सत्य, तथ्य र वास्तविकता भनेकै यस संसारमा कुनै पनि कुराको स्थायी अस्तित्व छैन, भन्नुको अर्थ संसार रित्तो रित्तो छ, यसमा कुनै सार तत्त्व छैन। स्थायी अस्तित्वको कल्पना गर्नु भ्रम मात्र हो। असारको अर्थ नै अनित्यता हो। यहाँ हरेक कुरा क्षणिक, पलभरको लागि मात्र हुन्छ। उदय व्यय, उत्पत्ति विनाश र जन्म मृत्यु स्वाभाविक रूपले चलिरहने प्रक्रिया हो। पल पलमा जन्म र मृत्यु एक अर्कोलाई पछ्याइरहेको हुन्छ। यथार्थमा ‘म’, ‘तिमी’, ‘ऊ’, पुरुष, स्त्री भन्ने कुरा नै छैन। कुनै पनि प्राणीको स्वतन्त्र अस्तित्व नहुनु भनेकै अनात्मा हो। यही परिवर्तनशीलता याने अनित्यता नै दुःख हो। अनित्यतालाई नित्य भनी गलत धारणा लिँदा दुःख मात्र हुन्छ। सार्थक जीवन बाँच्न जीवनको यथार्थलाई बोध गरी सहजतापूर्वक स्वीकारी ग्रहण गर्न सक्नु पर्दछ। जीवनको सत्य तथ्य बोध गर्न सक्नेले धर्मलाई बुझी जीवन बाँच्न सक्ने हुन्छ र आध्यात्मिक उच्चाई हासिल गर्न सफल हुन्छ।

- बुद्ध-उपदेशलाई जनजन सर्वसाधारणसम्म पुऱ्याई धर्मसम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने हाम्रो लक्ष्य हो भने हाम्रो प्रयास र कोशिस यस्तो हुनुपर्दछ। सबैले सरल र बुझ्ने भाषामा धर्मको कुरा गरौं र धर्मज्ञान प्रदान गरौं। धर्मका अमूर्त विषयवस्तुहरूलाई विभिन्न तौरतरिकाहरूद्वारा मूर्त रूपमा प्रस्तुत गरौं र बुझाऔं। यस्तो गर्न सकिएमा धर्म प्रचारप्रसार अभियानमा ठूलो टेवा पुग्ने छ।

यो चे वस्ससतं जीवे, अपस्सं उदयब्बयं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो उदयब्बयं ॥

बुद्धको यो अमृत वचन अनुसार उदय व्यय, उत्पन्न विनाश थाहा नपाई नबुझी सयवर्ष बाँच्नुभन्दा उदय व्यय धर्म बोध गरी एकदिन बाँच्नु उत्तम हुन्छ।

रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान यी पञ्चस्कन्धका उत्पत्ति र विनाश बारे चिन्तन मनन गरी जो जीवनमा अधि बढ्छ, उनले प्रमोद र प्रीति प्राप्त गरी सत्य, धर्म र प्रज्ञा बोध गर्न सामर्थ्य हुन्छ। सत्व, प्राणी, व्यक्ति भनेको पञ्चस्कन्धको समुच्चरूप मात्र हो, जुन अनित्य र अस्थायी हुन्छ। यही बुझेर जीवनलाई धर्ममा रूपान्तरण गर्नसक्ने व्यक्ति मात्र अमृतपद निर्वाणमा नजिकिन सक्ने हुन्छ। बुद्धधर्मको महान्ततम लक्ष भनेको नै ‘निर्वाण’ प्राप्त हो। निर्वाणको उच्चतम विन्दुसम्म पुग्न नसके पनि निर्वाणपथमा अग्रसर हुने प्रयास नै धर्मोन्मुख बाटो ग्रहण गर्नु हो। यो नै सारगर्भित जीवनयापनको मापदण्ड हो।

यो धम्मं पस्सति सो मं पस्सति ।

जसले धर्मलाई बोध गरी सो अनुसार जीवनलाई रूपान्तरण गर्दछ, आफ्नो सम्पूर्ण जीवन, चरित्र, रहनसहन बोली वचन र बानी व्यहोरालाई धर्म अनुकूल बनाउँछ, उसले धर्मलाई देखेको हुन्छ। धर्मलाई देखेसक्नु नै बुद्धको दर्शन प्राप्त गर्नसक्नु हो। धर्म आचरण गर्नु नै बुद्धको पूजा गर्नु हो। धर्म अनुकूल आफूलाई बनाउनु नै शुद्ध जीवनशैली अपनाउनु हो।

यो चे वस्ससतं जीवे, अपस्सं धम्ममुत्तमं

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो धम्ममुत्तमं ।

उत्तम लोकोत्तर धर्मलाई नबुझी नदेखी सयवर्ष जिउनुभन्दा उत्तम लोकोत्तर धर्मलाई देखेर, बुझेर र बोध गरेर एक दिन बाँच्नु उत्तम हुन्छ। प्रज्ञारहित मिथ्यादृष्टि

भएकाहरूले धर्मको सारतत्वलाई बुझ्न सक्तैनन् भने धर्म आर्जन पनि गर्न सक्तैनन् । धर्म आर्जन गर्न नसक्नेहरूले शुद्ध जीवनयापन पनि गर्न सक्तैनन् । त्यस्तो अवस्थामा तिनीहरूले सुख र शान्ति अनुभव गर्न नसक्ने भई बाँच्नुको अर्थ यहाँ हुँदैन ।

यो च वस्ससतं जीवे, अपस्सं अमतं पदं ।

एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो अमतं पदं ॥

अमृतपद निर्वाणलाई बोध नगरी नबुझी सयवर्ष बाँच्नुभन्दा अमृतपदलाई बुझी र बोध गरी एकदिन बाँच्नु उत्तम हुन्छ ।

हामीले बोध नगरी नहुने कुरा के हो भने प्रज्ञारहित व्यक्तिले ध्यानप्राप्त गर्न सक्तैन, ध्यान-समाधि नभएकाहरूसँग विपस्सना ज्ञान वा प्रज्ञा हुँदैन । ध्यान र प्रज्ञा दुईटै भएकाहरू मात्र निर्वाणको नजिक पुग्न सक्तछन् । तर प्रज्ञाको विकास अत्यन्त धेरै समय लिने लामो प्रक्रिया हो । यो निरन्तर प्रयास र अभ्यासमा भर पर्दछ । चित्त-धर्मको मनोवैज्ञानिक गहनता विश्लेषण र आफैलाई हेर्ने विपस्सनाद्वारा मात्र प्रज्ञाको वृद्धि हुन्छ । प्रज्ञाको उच्चतम अभिवृद्धि आर्यअष्टाङ्गिक मार्गको अवलम्बन र तिनीहरूका दैनिक जीवनमा व्यावहारिक रूपान्तरणबाट मात्र सम्भव हुन्छ । यही प्रज्ञा नै निर्वाणोन्मुख हुन्छ ।

तथागत शाक्यमुनि बुद्धको अद्वितीय विशेषता भनेकै उहाँले आफ्ना शिष्यहरू र उपासक उपासिकाहरूलाई उनीहरूका क्षमता, अभिरुचि, परिस्थिति, अवस्था र आवश्यकता अनुसार कौशल उपायहरू अपनाउनु भई सुहाउँदा र प्रभाशाली तरिकाहरूद्वारा उपदेश र ज्ञान दिनु हो । बुद्धले दुईटै तरिकाहरू सम्मति सच्च (Conventional Truth) अर्थात् परम्परागत चलनचल्ति बोलचालको भाषामा प्रज्ञप्ति वा अवधारणाद्वारा र अर्को परमार्थ सत्य (Ultimate Truth) विषयमा सुहाउँदो मिल्ने गरी विशेष धर्म "अभिधर्म" बारे उपयुक्त परिस्थितिमा धर्मदेशना गर्नुहुन्थ्यो । बुद्धको परम लक्ष भनेकै चेतनास्तर र बोध गर्नसक्ने शक्ति विचार गरेर सुहाउँदो मिल्ने गरी शैली अपनाएर व्यक्तिको जीवन पद्धतिमा आमूल परिवर्तन ल्याई (Total Transformation) धर्मको मार्गमा उन्मुख गराउने थियो । बुद्धले आफूलाई जन्म दिने आमा मायादेवीको अनन्त गुणस्मरण गरी आमाको ऋणभारबाट मुक्त हुन त्रैयस्त्रिंस भुवनमा पुग्नु भई अभिधर्म देशना गर्नुभयो ।

अभिधर्मको मूल विषय भनेकै परमार्थ सत्यहरू चित्त, चेतसिक, रूप र निर्वाण हुन् । अभिधर्मले परमार्थ सत्यहरूलाई सूक्ष्म ढङ्गले विश्लेषण गर्दछ । मानव जातिको मनोवैज्ञानिक, नैतिक, चरित्र, भौतिक र मानसिक स्थिति, स्वभाव, रूप र

चित्त बारे गहन एवं गम्भीर अध्ययन नै अभिधर्मले अंगालेका मूल विषय वस्तुहरू हुन् । मानव जीवनको यथार्थहरूसँग गहिरो सम्बन्ध हुने कारणले गर्दा अभिधर्मले प्रज्ञा, विपस्सना र विशुद्धिका दर्शन र सिद्धान्तलाई प्रतिपादन गर्दछ । अभिधर्मले एक एक धर्मको विभाजनलाई सूक्ष्म विश्लेषणद्वारा हामीभित्र अन्तरनिहित शुषुप्त र बाहिर प्रकट हुने गलत दृष्टिकोण, धारणा र भ्रमहरूलाई चिदै र तिनीहरूलाई जरैदेखि उखेल्दै यथार्थ रूपमा बाँच्न, शान्त र सुखपूर्वक जीवन पथमा अघि बढ्न प्रेरणा दिन्छ । अभिधर्म मानिसहरूका मनोवैज्ञानिक र नैतिक चरित्रसँग अभिन्न सम्बन्ध राख्ने बुद्धदर्शन भएकै कारण यसको ज्ञान मानव मात्रको कल्याणको लागि आवश्यक छ । आजको संसार 'तँ' 'तँ', र 'म', 'म' का भावनाले गाँजेको अवस्थामा हत्या, हिंसा र अनेकौं स्वरूप धारण गरेका पापकर्महरूबाट मुक्ति प्राप्तिको लागि अभिधर्मको ज्ञान र शिक्षा अपरिहार्यतालाई चिन्तन र मनन गर्न अत्यन्त आवश्यक भइसकेको छ ।

अभिधर्म बारे बोध गर्नु यसकारण महत्त्वपूर्ण हुन्छ कि यसबाट हामीले कुशल, अकुशल कर्महरू र तिनीहरूकै कारण आएको परिणाम अनुसार विभिन्न लोकहरूमा प्रादुर्भाव हुने कुराहरू संयोजनकै कारण भवलोकमा फेरि फेरि जन्म हुँदै संसार चक्रमा परिक्रमा गरिरहनु पर्ने कुराहरू बुझ्दछौं । दुःख छ, दुःखको मूल कारण, दुःखलाई निर्मूल पार्नसक्ने कुराहरू र दुःखबाट मुक्ति प्राप्त गर्ने मार्गहरू बारे हामी थाहा पाउन सक्ने हुन्छौं । आध्यात्मिक पथमा लाग्दा अनेकौं निवारण, बाधा अड्चन बारे पनि जान्नसक्ने हुन्छौं । प्रतीत्यसमुत्पाद र चार आर्यसत्यको ज्ञानद्वारा भवतृष्णा नष्ट भई निर्वाण लाभ हुने कुरा पनि अभिधर्मको गहन अध्ययनद्वारा चाल पाउँदै हामी लाभान्वित हुन्छौं । अभिधर्म यस्तो बुद्धदर्शन हो, जसले मनुष्य जीवनलाई चित्तको अटुट श्रृंखला, चित्तविधिको रूपमा लिन्छ । यले प्रतिसन्धि चित्तदेखि भवङ्ग, जवन र च्युतिचित्तसम्मको सविस्तार व्याख्या र विश्लेषण गरी पुनर्जन्मको बौद्ध अवधारणा स्पष्ट पारिदिन्छ । रूप, शब्द, गन्ध, रस र स्पर्श बारे चित्तले नै चाल पाउँछ र चित्तप्रवाह आलम्बनतिर उन्मुख हुन्छ । प्रवृत्त चित्तकै कारण मानिसहरू लौकिक क्रियाकलापहरूमा लागि रहन खोज्छन् । फलस्वरूप तिनीहरू विभिन्न योनीहरूमा चक्कर लगाइरहनु र दुःख भोग्नुपर्ने हुन्छन् ।

फन्दनं चपलं चित्तं दुरक्खं दुन्निवारयं भनेर धम्मपदमा उल्लेख गरिएकोछ, जसको अर्थ चित्तको अविच्छिन्न प्रवाह (चित्त सन्तति) फेरि फेरि उठ्ने र निरुद्ध हुने कारण अवलम्बन अनुसार चित्त कहिले रागमय, कहिले द्वेषमय त कहिले मोहमय

हुन्छ । चित्त अनुकूल नै व्यक्तिको कायिक, वाचसिक र मानसिक कर्म हुन्छ । चित्त दूषित भएकै कारण व्यक्ति दूषित हुन्छ । चित्त विशुद्धिकै कारण व्यक्ति विशुद्ध हुन्छ । यसैले भनिन्छ, **चित्तेन नियति लोको**” अर्थात् चित्तले नै संसारको राज गर्दछ । यसकारण चित्तलाई स्मृतिमा बाँधी सजग र सचेत हुन सकेमा लोकोत्तर कार्यहरू गरी सबै किसिमका विषयबाट आसक्ति हटाई क्लेशहरूलाई सङ्ग्रह हुन नदिएमा परम सुख र शान्ति अनुभव गर्न सकिने हुन्छ । यसरी चित्तलाई संयमित पारी मारको बन्धनबाट छुटाउन जरूरी छ र अभ्यासद्वारा छुटाउन सकिन्छ पनि । याद नगरी नहुने कुरा के हो भने बाँदरजस्तो एउटा हाँगाबाट अर्को हाँगामा छलाड मार्ने चञ्चल चित्तले शत्रुभन्दा महाशत्रुले पुऱ्याउने हानीभन्दा चर्को हानी नोक्सान पुऱ्याउन सक्छ । क्लेशरहित संयमित चित्तले भने जन्मे दिने आमा र बुबालेभन्दा बढी गुण लगाउन सक्छ । शुद्ध चित्तले नै निर्वाणको बाटो सोभ्याइ दिन्छ र व्यक्तिलाई दुःखबाट मुक्ति दिलाइ दिन्छ । चित्तद्वारा धर्मबोध गर्न सकिएमा आफूमा निहित अकुशलता, द्वेष र फोहरमैला पूर्ण रूपले उन्मूलन हुनगर्दै प्रज्ञा प्राप्तमा ठूलो योगदान पुग्छ । यी सबै कुराहरू व्यक्तिको धैर्य, दृढ सङ्कल्प, वीर्य, सहनशीलता, समर्पण भाव, एकाग्रता र निरन्तर अभ्यासमा भर पर्छन् ।

मानिसहरूलाई यस्तो लाग्न सक्छ, जीवन दुःखको समुद्र हो, बाँच्न अत्यन्त गाह्रो र कठिन छ । म भन्छु, होइन होइन जिउन गाह्रो छैन । यथार्थ, सत्य, तथ्य र वास्तविकतालाई बुझेर, जानेर स्वीकार गरी जीवनपथमा अधि बढी अनित्य, दुःख र अनात्माबारे चिन्तन मनन गरी शील, समाधि र प्रज्ञा

विकासमा प्रयासरत हुनसकेको खण्डमा हामी धर्ममय सहज र सजिलो जीवन बाँच्न सक्ने हुन्छौं ।

मेत्ता, मेत्ता र मेत्ता । दैनिक जीवनको सुरुवात प्रेम भावबाट गरौं, दैनिक जीवन पद्धतिलाई प्रेमले नै भरौं । प्रेमद्वारा नै दैनिक जीवनलाई विदा गरौं, अन्त्य गरौं । मानवीय मूल्य मान्यतलाई आदर गौरव र कदर गरी चित्तलाई करुणाले भरपुर तुल्याऔं । आफ्नो व्यक्तित्वलाई सम्पूर्ण रूपले करुणामय पारौं । चित्तलाई आकासजस्तो विशाल र फराकिलो पारी अरुले गरेका राम्रा र कुशल कार्यलाई मुक्तकण्ठले प्रशंसा गरौं । चित्तलाई संकुचित नपारौं, डाह र आरिसलाई नष्ट गरौं । मुदिताभावलाई उच्चस्तरमा स्थापना गरी सुदृढ पारौं । दुइटै अनुकूल र प्रतिकूल परिस्थितिमा समभावमा रहौं, कुनैपनि परिस्थितिमा प्रतिक्रिया व्यक्त गरी चित्तलाई दूषित नपारौं । सदासर्वदा शान्त पस्सिद्धि र शान्त चित्ततामा रहने प्रयास गरौं र यसैमा अभ्यासरत रहौं । यसरी बुद्धशिक्षा र उपदेशलाई सरल तथा सहज रूपमा बुझौं र अरूलाई पनि बुझाऔं ।

बुद्ध-उपदेशलाई जनजन सर्वसाधारणसम्म पुऱ्याई धर्मसम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने हाम्रो लक्ष्य हो भने हाम्रो प्रयास र कोशिस यस्तो हुनुपर्दछ । सबैले सरल र बुझे भाषामा धर्मको कुरा गरौं र धर्मज्ञान प्रदान गरौं । धर्मका अमूर्त विषयवस्तुहरूलाई विभिन्न तौरतरिकाहरूद्वारा मूर्त रूपमा प्रस्तुत गरौं र बुझाऔं । यस्तो गर्न सकिएमा धर्म प्रचारप्रसार अभियानमा ठूलो टेवा पुग्ने छ । यो मेरो विश्वास हो र आह्वान पनि हो ।

भवतु सब्व मङ्गलम् !

**बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।
सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।**

क्यानन् बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

स्वयम्भू-१५, सानो भन्दाड, काठमाडौं, फोन : ४२८८८६८

परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण कृतिलाई सम्मति

कोण्डन्य

विज्ञान र प्रविधिको विकाससँगै बुद्ध र बुद्धका सर्वथा जीवनोपयोगी जीवन्त ती सफलताका सूत्रहरू, दुःख र दुःखबाट मुक्तिका सन्देशहरू, चतुरार्यसत्य अनि आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग अर्थात् मध्यममार्ग, प्रतीत्यसमुत्पाद अर्थात् कार्य-कारण सिद्धान्त वा हेतुवादका प्रवाहहरू जो कसैका लागि मार्गचित्र-पथ प्रदर्शन बुटीको रूपमा अगाडि बढिरहेको छ। बुद्ध, बुद्धधर्म एवं बौद्ध-दर्शन तथा बौद्ध सभ्यता, संस्कृति, जीवन-पद्धति र सामाजिक मूल्य-मान्यताको अध्ययन अध्यापन, चिन्तन-मनन आदि क्षेत्रहरू निकै नै फराकिलो हुँदै गइरहेका छन्, राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्र, यत्रतत्र सर्वत्र बुद्धवाणी छाउँदै गइरहेको छ। समग्र मानव जीवन व्यवस्थापन एवं सुख-शान्तिशिक्षाको रूपमा समेत सार्वकालिक, सार्वभौमिक एवं सार्वजनीन जीवन-पद्धति

आज नेपाली बौद्ध क्षेत्रमा परिचित व्यक्तित्व, उपासक श्री देवकाजी शाक्यको अत्यन्त मेहनतले अभिधर्मसम्बन्धी लेखिएको ४१६ पृष्ठको “परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण” अनूदित कृति प्रकाशन हुनु हामी सबैका लागि सुखकर विषय भएको छ। थाइल्याण्डका आचार्य सुचिन बोरिहानवानाखेतको प्रसिद्ध कृति “परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण”लाई अत्यन्त गहनमा पनि अझ सरल र बोधगम्य भाषाशैलीमा पठनीय एवं रूचिपूर्ण तवरले अनुवादक देवकाजी शाक्यले हामीबीच यो महत्वपूर्ण कृतिलाई जसरी उजागरित गर्नुभएको छ, त्यो अत्यन्त अनुवादकीय श्रम र समयको महत्व यस कृति पढेपछि जो कोही पाठकले प्रष्टरूपले अनुभव गर्न सक्नेछन्।

अर्थात् आर्ट अफ लिभिङ्ग (जीवन जिउने कला) को रूपमा बुद्धशिक्षाको अनुस्मरण, अनुकरणको मार्गलाई पछ्याउने कार्यले समेत तीब्रता पाइरहेको यथार्थता हो।

बुद्धका आयामिक जीवनोपयोगी शिक्षालाई प्रामाणिक पालि बौद्ध वाङ्मयिक कृतिका रूपमा परिचित अत्यन्त महत्वपूर्ण श्रोत त्रिपिटक अर्थात् सुत्त, विनय र अभिधर्मपिटक हुन्। अधिचित्तशिक्षा बोहारदेसना अर्थात् व्यावहारिक जीवनलाई सार्थक तुल्याउन सूत्रपिटक महत्वपूर्ण धार हो भने विनयपिटकअन्तर्गत पालनीय धर्मोपदेश संग्रहित विनय, नियम, संयमरूप अनुशासन, विधि-विधानसम्बन्धी अधिशीलशिक्षा आज्ञादेसना (आणादेसना) अर्को महत्वपूर्ण धार हो। यसरी नै मनोवैज्ञानिक धर्म-विश्लेषण, गम्भीर-दार्शनिक सिद्धान्त उपदिष्ट मानसिक निष्पर्याय परमार्थ देशना, तत्व-रूप वा नाम-रूपसहितको अधिप्रज्ञाशिक्षा भन्नु नै अभिधर्मशिक्षा हो। त्रिपिटकमध्ये अभिधर्म विषय पूर्णतः चित्त-विज्ञान-मनसित सम्बन्धित भएकाले यसलाई गम्भीरानि गम्भीर, उच्चतरधर्म, विशेष धर्म, अतिरेक-विशेष मानसिक देशनाअन्तर्गत समेटिएको चित्त, चेतसिक, रूप तथा निर्वाणलाई कुशल, अकुशल, अव्याकृत (विपाक एवं क्रिया) ढङ्गले विस्तृत रूपमा व्याख्यान गरिएको महाप्रकरण हो : अभिधर्म। अभिधर्म अन्तर्गत

७ वटा मूलग्रन्थहरु क्रमशः धम्मसङ्गणी, विभङ्ग, धातुकथा, पुग्गलपञ्चत्ति, कथावत्थु, यमक र पट्टान महाप्रकरण हुन्। त्यसो त नेपालको परिप्रेक्षमा अभिधर्मसम्बन्धी पुस्तक एवं लेख-रचनाहरु तुलनात्मक रूपमा अत्यन्त न्यून रूपमा मात्र प्रकाशित भएका छन्। पालि मूलग्रन्थअन्तर्गत नेपाल भाषा तथा नेपालीमा समेत अनुवादकार्यले स्थान पाउँदै गइरहेको मात्र नभई अभिधर्मसम्बन्धी विदेशी लेखकका ग्रन्थहरु समेत अनुवाद हुनु सम्बद्ध क्षेत्रका लागि अत्यन्त सुखद पक्ष हुन्।

आज नेपाली बौद्ध क्षेत्रमा परिचित व्यक्तित्व, उपासक श्री देवकाजी शाक्यको अत्यन्त मेहनतले अभिधर्मसम्बन्धी लेखिएको ४९६ पृष्ठको “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण” अनूदित कृति प्रकाशन हुनु हामी सबैका लागि सुखकर विषय भएको छ। थाइल्याण्डका आचार्य सुचिन बोरिहानवानाखेतको प्रसिद्ध कृति “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण”लाई अत्यन्त गहनमा पनि अभि सरल र बोधगम्य भाषाशैलीमा पठनीय एवं रूचिपूर्ण तवरले अनुवादक देवकाजी शाक्यले हामीबीच यो महत्वपूर्ण कृतिलाई जसरी उजागरित गर्नुभएको छ, त्यो अत्यन्त अनुवादकीय श्रम र समयको महत्व यस कृति पढेपछि जो कोही पाठकले प्रष्टरूपले अनुभव गर्न सक्नेछन्। सम्भवतः अनूदित अभिधर्मसम्बन्धी नेपालीमा अत्याधिक पढिएको कृति भनेको ३९५ पृष्ठमा प्रकाशित एन. भी. गोरकमको “जीवनको प्रत्येक घडीमा अभिधर्मको उपयोग” (अनुवादक : आर. वि. वन्ध) पुस्तक हो र उनै निना वान गोरकमले नै “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण” कृतिमा महत्वपूर्ण प्राक्कथन लेख्नुभएको पठनीय एवं उल्लेखनीय पक्ष हुन् भने अभिधर्मसम्बन्धी अध्ययन-अध्यापन क्षेत्रमा यस “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण” कृतिले नेपाली साहित्यिक एवं धार्मिक क्षेत्रमा नव आयाम थपिदिने सुनिश्चित छ। जसरी लोक प्रसिद्ध दर्जनौं अन्तर्राष्ट्रिय भाषाहरुमा अनूदित कृति “What The Buddha Taught” लाई नेपालीमा “बुद्धले के सिकाउनुभयो” उपदेशहरु नामांकनसहित देवकाजी

शाक्यद्वारा अनूदित कृति स्मरणीय कृतिको रूपमा रहेको छ, त्यसरी नै उहाँको “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण” नव अनुवाद कृति अर्को महत्वपूर्ण कृतिको रूपमा पाठकवर्गसामू यसले सकारात्मक प्रभाव छर्ने विश्वास गर्न सकिन्छ।

शिक्षण क्षेत्रमा आवद्धतासहित प्रशासन, सामाजिक एवं संगठनात्मक क्षेत्रमा समेत कुशल अनुभवी उपासक देवकाजी शाक्यको लेखन, अनुवाद, सम्पादन गरी दर्जनौं कृतिहरु प्रकाशित भइसकेका छन्।

यस पुस्तकका अनुवादक उपासक देवकाजी शाक्यको बुद्धशिक्षाप्रति श्रद्धा-आस्थापूर्ण जीवनशैलीसहित आफ्नो लेखन-श्रम, अनुवाद-श्रम, समर्पित-श्रमलाई धर्मदानमा परिणत गरी जुन योगदान पुर्याइरहनुभएको कार्य छ, यो अत्यन्त प्रशंसा-साधुवादयोग्य कार्य हो, प्रतिकूल स्वास्थ्यका बावजूत पनि उहाँबाट निरन्तर कलम चलाउँदै जुन आयामिक धार्मिक श्रम गरिरहनुभएको छ, त्यसका लागि उहाँको त्यो अथक मेहेनतपूर्ण प्रयासलाई हृदयदेखि साधुवाद ज्ञापनसहित सम्मति एवं मैत्रीकामना अभिव्यक्त गर्दछु। साथै उहाँको त्यो धार्मिक श्रमलाई निरन्तरता दिई हस्तेमा हस्ते गरिरहनुभएकी श्रद्धालु उपासिका माधुरी शाक्यलाई पनि साधुवाद ! संग्रहनीय, पठनीय एवं मननीय यस “परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण” कृतिजस्तो अन्य कृतिहरु एकपछि अर्को फूलको मालाभै उर्निदै जान सक्नु, लेखन-अनुवाद क्षेत्रमा अभि सशक्त रूपले छाइरहन सक्नु भनी लेखक एवं अनुवादक उपासक श्री देवकाजी शाक्यलाई सोको रोगो विनस्सतुको मैत्रीकामना ! यस महत्वपूर्ण कृति प्रकाशित गर्ने प्रश्वास शाक्य तथा सुश्री शास्ता शाक्य (पिएचडी) परिवारलगायत सम्बद्ध सबैलाई मैत्रीकामनासहित साधुवाद !

“चिरंतिठुत्तु सद्धम्मो अर्थात्
सद्धर्म चिरस्थायी होस् !”

मैत्रीकामनासहित,

- भिक्षु कोण्डन्य

प्रमुख, बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

✍ शिशिल चित्रकार

धार्मिकस्थलहरूको भ्रमण : सुखकर क्षण

- भ्रमणको अवस्थामा कस्तिमा दुःखका पलहरूबाट विमुख भएँ, केही क्षण धार्मिकस्थल, धार्मिक कृयाकलापमा बिताउन पाएँ, केही नयाँ जानकारी पाएँ, त्यसलाई पनि जीवनको सुखकर क्षणकै रूपमा लिन सकिन्छ ।

जीवनमा दुःख सुख कस्तो क्षणमा आउँछ, कसरी आउँछ कसलाई थाहा हुन्छ ? जिन्दगी अनिश्चित भनेको त्यसै त होइन । एक दिन मरण त छँदैछ, त्यसैले मृत्यु निश्चित नै भयो ।

कस्तो क्षणलाई सुख मान्ने? कसरी सुख प्राप्त गर्ने? जीवनका अनमोल क्षणहरू आफ्नो नियन्त्रणमा कतिको हुन्छ? आफ्नै योजना अनुसार सुखको खोजी पनि त व्यक्तिहरूका फरक चरित्र बमोजिम भिन्दै हुनुमा के को आश्चर्य भयो र?

जीवनमा आउने दुःखका पलहरू आफ्नो नियन्त्रणमा हुँदैनन् तर त्यो पलहरूमा सुखका क्षण नै नभए पनि दुःखका पलहरू हटाउन त कोशिस गर्न सकिन्छ । यसमा पनि सवाल हुनसक्छ, धन, बुद्धि विवेकको प्रयोग गरी वा समाजको चलनचलितमा भएका विभिन्न संस्कारजन्य कृयाकलापमा व्यस्त भई दुःख हटाउने प्रयास गर्ने? अफ समाजमा प्रचलित विभिन्न कर्मकाण्डले साँच्चै दुःख हटाउन बल दिइरहेको छ कि भन्नु दुःखद् अवस्था श्रृजना गर्न वा दुःखको चित्र उजागर गर्ने माध्यम पो भइरहेको छ?

अष्टलोक धर्म (लाभ, हानी, सुख, दुःख, मान, अपमान, यश, अयश) बाट जीवनमा कोही पनि बच्न सकिँदैन, मात्रा (अनुपात) र समयमात्र फरक हुने हो । यी अष्टलोक धर्महरू जीवनका प्रवाह नै हुन् । सुखदुःख आदि घटनाहरू आइरहन्छन्, गइरहन्छन्, व्यक्तिको कर्म, सोचाई त केवल सहनशील हुने, दैनिक कृयाकलापमा थप सजगता, अकुशल कार्य नगर्ने,

कुशलकार्य गर्न उदत हुने, घटनाहरूलाई निरपेक्ष ढंगले स्वीकार गर्नु नै सर्वोत्तम उपाय हुन् । आ-आफ्नो क्षमता, रुची, सामर्थ्य, अन्य विभिन्न बाधाअवरोधहरू पनि यसका कार्यान्वयन पक्षमा पर्ने आउने विभिन्न तथ्यहरू भएकोलाई अस्वीकार गर्न सकिँदैन । तर पनि विभिन्न बाधाअवरोधलाई छिचोल्ने प्रयास, कर्म व्यक्ति स्वयंको भएकोमा विवाद छैन ।

आफैले प्रयास गर्ने प्रसङ्गमा भगवान् बुद्धको वचन स्मरण गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ :-

तुम्हेहि किच्च आतप्य - अक्खातारो तथागता ।

पटिपन्ना पमोक्खन्ति - भ्रायिनो मारबन्धना ॥

(मग्गवग्ग, धम्मपद : २७६)

अर्थ- तिमीहरू आफैले आ-आफ्नो काम गर्नुपर्दछ, तथागतले केवल मार्ग मात्र देखाउनु हुन्छ, ध्यान गर्ने मार्गमा हिड्ने ध्यानी मार बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

यो महान वचनबाट पनि हामीले बुझ्नु पर्दछ, जीवनमा आइपर्ने दुःख आदि अवस्थामा व्यक्तिको आफ्नै कार्य, कर्म नै मूल जिम्मेवार हुन् । अन्य सहयोगी, सहयोगका हातहरूको केही लाभ भए पनि व्यक्ति स्वयंको सचेतता, बेहोसी र कर्म नै मुख्य कारक तत्व हुन् । तथागत भगवान् बुद्धले ४५ वर्ष सम्म व्यक्तिहरूलाई तार्न प्रयास स्वरूप दिनुभएका देशना, प्रवचनहरूले व्यक्ति मुक्त हुने होइन, त्यो त केवल बाटोमात्र

लुम्बिनी

अनाथपिण्डक स्टोर

देखाउनुभएको हो, जुन जुन व्यक्ति त्यो बाटोमा जति हिँड्छ, मुक्तिको नजिक त्यही अनुरूप पुग्दै जाने हो ।

समय सन्दर्भमा आइपर्ने यावत घटनाहरूको क्रमबद्धता अनुरूप केही महिनाअघि गरेका बौद्धस्थलहरूको भ्रमणबारे सम्फनास्वरूप लेख्ने जमर्को गरेकोलाई अन्यथा लिनु हुने छैन भन्ने भावना हो मेरो ।

सिद्धार्थ गौतमको जन्मस्थल लुम्बिनी कयौं पटक गइसकेको हो, तर पनि यसपालिको विशेष परिस्थितिमा भएको भ्रमण पहिला पहिलाभन्दा फरक पनि भयो । पुगेको दिन (विहान बर्मीज विहारमा भइरहेको कथिन उत्सवमा सहभागी हुन पाएँ । खमेसी गुरुमां, मोतिलाल र कथिन दाताप्रति साधुवाद दिन चाहन्छु । सोही साँभ मायादेवी मन्दिरअगाडि गौतमी विहारका प्रमुख खमेसी गुरुमांसहित आमाको सम्फनामा दीपप्रज्वलनको अवसर पनि मिल्यो । आमाले जीवित अवस्थामा, बोधि टेलिभिजनमा दीपप्रज्वलनको कार्यक्रम हेर्नुहुँदा हामीले एकपल्ट पनि लुम्बिनीमा दीपप्रज्वलन गर्न नसकेको भनी सम्फाइरहनुहुन्थ्यो । संयोग पनि कस्तो जुन्यो !?

संयोग नै हो भोलिपल्ट मैत्री भन्तेसँगको भेटघाटको अवस्थामा, सोही दिन हुनगइरहेको वहाँको अभिनन्दन कार्यक्रममा

अंगुलिमाल गुफा

सामेल हुन जानकारीसहित सँगै लिएर लानुभए बमोजिम सो कार्यक्रममा पनि सामेल हुने अवसर मिल्यो ।

केही दिनको बसाईमा विहान, साँभ मायादेवी मन्दिर पटक पटक गइयो भने केही ध्यान-भावनाको अध्यास गर्न पनि अनकूल मिल्यो । अन्य विहारहरू पनि घुमियो भने कोराना कहरको प्रभाव अझ पनि भएको आभाष सम्फाउने गरी चाइना विहार हाल पनि बन्द नै अवस्थामा रहेको तथा श्रीलंकाको विहार मर्मतकार्य भइरहेकोले प्रवेश बन्दको अवस्था थियो ।

सोही अवधिमा कपिलवस्तुका केही क्षेत्रहरू, रामाग्राम, बुटवलस्थित पद्मचैत्य विहारमा पनि भ्रमण गरेँ । पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा यस क्षेत्रमा विकास कार्य भइरहेता पनि अझ पनि धार्मिकस्थलको रूपमा गर्नुपर्ने कार्य, तत् तत् क्षेत्रहरूमा भगवान् बुद्धसँग सम्बन्धित घटनाहरूको जानकारी थप गर्न सकिन्छ । केही भएका बोर्डहरू पनि खुइलिएकोमा पुनः

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा

सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना

विकास होस् ।

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

पाको, न्यूरोड, काठमाडौं, फोन : ४२३१०३६, ४२१६३३५, फ्याक्स : ४२१६१६७

कुदान

जेतवन

लेखन, संरक्षणका कार्यहरूको निरन्तरता पनि आवश्यक देखिन्छ ।

लुम्बिनीमा मैत्री भन्ते, खमेसी गुरुमा तथा बुटवलस्थित पद्मचैत्य विहारका शान्तिवती गुरुमालगायत सबैमा सहयोग सद्भावको लागि साधुवाद दिन चाहन्छौं ।

कपिलवस्तु घुमाईमा एक जना विद्यार्थीले (अभ्यास कर्ता) दरवार वरपरका विभिन्न स्थलहरूको वर्णन गर्नुभयो, शुद्धोधन र मायादेवीको चिहान, छन्दक घोडा मरेकोस्थल भनी ढिस्को देखाउन लगे । उक्त स्थानमा पुरातत्व विभागको (भत्काउन बिगार्न नहुने, सजायको कुरा) सूचना रहेको तर स्थानको जानकारी मूलक बोर्डहरू नभएको, विभिन्न स्थानहरूमा बोर्डहरूका प्रभावकारी र विश्वनीय जानकारी राख्न सकेमा धार्मिक पर्यटक अभिवृद्धि गर्न मद्दत पुग्नसक्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

यसै भ्रमणको अवधिमा शाक्यमुनी गौतम बुद्धले बढी वर्षावास बिताउन भएका तथा हरेक बुद्धले बदल्न नहुने चार अविजहित (साभार : बौद्ध दर्पण, प्रकाश वज्राचार्य) स्थल मध्य श्रावस्तीस्थित जेतवन विहार पनि भ्रमणको अङ्ग रह्यो । त्यसै स्थानमा अंगुलीमालको गुफा, अनाथपिण्डिकको दरवार, पूर्वाराम विहारलगायत अन्य देशहरूका विभिन्न विहारहरूमा पनि केही बेर घुम्ने अवसर मिल्यो ।

अनाथपिण्डिक सेठद्वारा निर्मित कहलिएको जेतवन विहारको प्रवेश देखिनै हुने संवेगको अनुभव पनि गज्जबकै थियो । उक्त स्थलको सफाई, मर्मत संभार, रखरखावका कार्यहरू तथा

आवश्यक सूचनामूलक जानकारी हेर्दा हामीकहाँ (बुद्ध सर्किटमा) अझ धेरै कार्य गर्न बाँकी रहेको छर्लङ्ग हुन्छ । उक्त विहारमा नागपुर, महाराष्ट्रबाट आएका पर्यटक टोलीसँग भएको कुराकानी पनि निकै प्रेरणादायी मान्न सकिन्छ । सामान्य कुराकानी कहाँबाट आएको, कहाँ जाने भनी शुरू भएको कुराकानीमा उनीहरू पोखरा, काठमाडौं जाने कुरा गरे । हामी काठमाडौंबाट आएको भनेकोले घुम्ने स्थलहरूबारे जिज्ञासा राखे । यसैगरी दीक्षाभूमिमा विजया दिवसको अवसरमा लाखौं व्यक्तिहरूको परिक्रमा हेर्न आउने जानकारी र डा. भीमराव अम्बेडकरको योगदान बारे चर्चा पनि गरे ।

लुम्बिनीमा चाइना विहार कोरानाको कारणले बन्द भएभैं थाई विहारलगायत अन्य विहारहरू पनि बन्द भएको पाए । स्थानीय जनतासँग केही कुराकानीबाट पाएको जानकारी पश्चात 'बुद्ध एअरपोट' (भगवान् बुद्ध मायादेवीलाई धर्मदेशना गर्न तृप्ति भवन प्रस्थान गर्नुभएको स्थान) भनिने स्थल पनि पुगे ।

विशाखाद्वारा निर्मित प्रख्यात पूर्वाराम विहार चाहिँ निकै भग्नावेश अवस्थामा रहेको थियो । त्यहाँ हाल गाँउलेहरूबाट मात्र एउटा हल, ध्यान कक्ष, बाहिर प्राङ्गणमा केही भग्नावशेषमात्र रहेको, सरकारी तवरबाट केही नभएको जानकारी पाएँ । केहीबेर हलमा बसेर कुराकानी गरेपश्चात् केही व्यक्तिहरू निकै खुसी भए, मैले मोबाइलमा भएका मैत्रीसूत्र सुनाएँ, केही बेरमा उनीहरूले पनि डाउनलोड गरे तथा हलमा हुने कार्यक्रममा बजाउँछु भनी स्पीकरअगाडि राखी बजाउन शुरू नै गरे ।

केही महिनाअघि भएका यी भ्रमणहरू जीवनका विभिन्न आरोह अवरोह, सुखदुःखका पलहरूको क्रमकै निरन्तरता बाहेक अरु के नै हो र ? भ्रमणको उद्देश्य थप प्रकाश गर्न मंगल धर्मका केही श्लोक उतार गर्न सान्दर्भिक हुने ठान्छु ।

फुट्सस लोकधम्महि, चित्तं यस्स न कम्पति ।

असोकं विरजं खेमं, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

अर्थ : लोक धर्मद्वारा स्पर्शित भएका व्यक्ति, जुन व्यक्तिको चित्त कम्प हुँदैन, शोक गर्नु पनि छैन, राग आदि धूलो पनि छैन, भय पनि छैन, यी चारवटा उत्तम मङ्गल हुन् ।

भ्रमणको अवस्थामा कम्तिमा दुःखका पलहरूबाट विमुख भएँ, केही क्षण धार्मिकस्थल, धार्मिक कृत्याकलापमा बिताउन पाएँ, केही नयाँ जानकारी पाएँ, त्यसलाई पनि जीवनको सुखकर क्षणकै रूपमा लिन सकिन्छ ।

भ्रमण सफल पार्न प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने सबै महानुभावहरूप्रति कृतज्ञता जाहेर गर्दछु ।

सबैको मङ्गल होस् । 🙏

राजेन मानन्धर

फिलिपिन्समा बुद्धधर्म

एशियाको पूर्वीय प्रशान्त महासागरको पश्चिममा अवस्थित गणतान्त्रिक फिलिपिन्स देश अर्को एक द्वीप समूहको देश हो । यो भनेकै ७ हजार ६ सयभन्दा सानाटुला द्वीपहरूको समूह हो । यसको पश्चिममा चीन सागर, पूर्वमा फिलिपिन्स सागर र दक्षिणपश्चिममा सेलेबस सागर रहेको छ । यसका वरिपरी रहेको देशहरूको कुरा गर्दा यसको उत्तरमा ताइवान, उत्तरपूर्वमा जापान, पूर्व र दक्षिणपूर्वमा पलाउ, दक्षिणमा इन्डोनेसिया, दक्षिणपश्चिममा मलेसिया, पश्चिममा भियतनाम र उत्तरपश्चिममा चीनसँग सामुद्रिक सिमानाहरू रहेका छन् । यसले ३ लाख वर्ग किमी क्षेत्र ढाकेको छ र यहाँ सन् २०१२को जनगणना अनुसार १०९ मिलियन जनसंख्याले बसोबास गर्दछन् । यहाँ १८२ जातीय-भाषिक समुदायहरू मिलेर बसेका छन् । यहाँको राजधानी मनिला भएपनि यहाँको सबैभन्दा ठुलो शहर भने विवजोन शहर हो ।

फिलिपिन्स अहिले एउटा बहुधार्मिक तथा धर्मनिरपेक्ष देश हो । यहाँ अहिले ८८ प्रतिशत जनता क्रिश्चियन छन् । सन् २०१२मा मुस्लिमहरू लगभग ११ प्रतिशत भएको अनुमान गरिएको थियो । त्यस्तै करिब २ प्रतिशत जनता बौद्ध छन् । अनि त्योभन्दा कम हिन्दु र शिखरहरू छन् । करिब १० प्रतिशत जनता आफूलाई अधार्मिक बनाउन चाहन्छन् ।

फिलिपिन्समा बुद्धधर्मको प्रवेश

बुद्धधर्मको आगमन हुनुभन्दा अगाडि फिलिपिन्समा विभिन्न आदिवासीहरूको परम्परागत धर्म प्रचलनमा थियो । तीमध्ये धेरैले पूर्खाको र आत्माको पूजा गर्ने गर्थे । विश्वका अन्य बौद्ध देशहरूमा जस्तै फिलिपिन्समा पनि धेरै पहिले बुद्धधर्मले प्रवेश पाएको भनेर यहाँका बौद्धहरू सगर्व वर्णन गर्छन् । तर पुरातात्विक प्रमाणको आधारमा हेर्दा यहाँ ९औं शताब्दीदेखि बुद्धधर्मले स्थान बनाएको देखिन्छ । योभन्दा अधिका समयमा यहाँ बुद्धधर्म थियो भनेर प्रमाणित गर्ने आधुनिक विज्ञानले

- संख्यात्मक रूपमा निकै थोरै भएपनि अहिलेको अवस्थामा फिलिपिन्समा बौद्धहरूले आआफ्नो समाज, परम्परा तथा रूचि अनुसार विभिन्न निकायका बुद्धधर्म अवलम्बन गर्न पाइरहेका छन् । त्यहाँ धेरै जसो बौद्धहरूले महायानको मार्ग अँगालेका छन् । त्यस अन्तर्गतका विभिन्न मन्दिरहरू तथा धार्मिक संघसंस्थाले आफ्नो आफ्नो ढंगले काम गरिरहेको अवस्था छ । फो ग्वाङसान तथा सोका गाक्काइ इन्टरनेशनलजस्ता संस्थाहरूले त्यहाँ काम गर्न पाइरहेको छ । यसका साथै त्यहाँ थेरवाद बुद्धधर्मले पनि सानो भएपनि आफ्नो प्रभाव बनाएको छ ।

स्वीकार गर्ने अवशेषहरू देखिएको यहाँका इतिहासकारहरू मान्दैनन् । यहाँका सबैभन्दा पुराना प्रमाणहरूले यहाँ त्यसबेला वज्रयान बुद्धधर्मले समाजमा स्थान पाएको देखिन्छ । हुन त यहाँ उपनिवेश हुनुअगाडि पनि बुद्धधर्म अस्तित्वमा थियो भन्ने प्रमाणहरू पनि भेटिएका छन् ।

फिलिपिन्समा बुद्धधर्मको प्रवेश गराउने श्रेय यहाँ व्यापारको सिलसिलामा आउने भारतीय, श्रीलंकाली, क्याम्बोडियन, चीनिया तथा जापानीहरूलाई जान्छ । त्यसबेला यहाँका मुख्य द्वीपहरू इन्डोनेशियाको श्रीविजय साम्राज्य अन्तर्गत रहेको र त्यहाँबाट यहाँ बुद्धधर्म फैलिएको देखिन्छ ।

प्रारम्भिक कालदेखि फिलिपिन्सको बुद्धधर्म विशेष खालको थियो । त्यसबेलाको यहाँको बुद्धधर्मलाई शैव अथवा हिन्दुधर्मको

गहिरो प्रभाव रहेको गुह्य वा तान्त्रिक बुद्धधर्म भन्न सकिन्छ । यस्तो खालको बुद्धधर्म त्यसबेला यहाँका थुप्रै द्वीप समूहहरूको प्रचलनमा थियो । इन्डोनेशियाको श्रीविजय साम्राज्यको बारेमा सातौं शताब्दीका चीनियाँ यात्री इत्सिङ वा यीजिङले यस क्षेत्रमा बुद्धधर्मको राम्रो विकास भएको कुरा उल्लेख गरेका थिए । उनले फिलिपिन्सकै भनेर किटान गरेर भने केही लेखेका थिएनन् ।

पुरातात्विक अवशेष

फिलिपिन्समा अहिले भेटिने सबैभन्दा प्राचीन अवशेषहरू भनेको कलाकृतिहरू नै हुन् । अहिलेसम्म यहाँ थुप्रै बौद्ध कलाकृतिहरू भेटिएका छन्, जुन ९औं देखि १२औं शताब्दीतिर बनेका हुन् । यी कलाकृतिहरूले श्रीविजय साम्राज्यमा विस्तार भएको वज्रयान बुद्धधर्मको प्रभाव फिलिपिन्सका राज्यहरूमा कसरी परेको थियो भन्ने देखाउँछ । अनि यी कलाकृतिहरूले त्यसबेलाका यहाँका बासिन्दाहरूमा बुद्धधर्मको छाप परिसकेको पनि प्रमाणित गर्दछ । यहाँको समाजमा बुद्धधर्मको प्रचार नभएको भए, अथवा यहाँका जनतामा बुद्धधर्मको बारेमा ज्ञान नभएको भए तिनीहरूले प्रयोग गर्ने कलाकृतिहरूको बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित चिन्ह वा प्रतीहरूको प्रयोग हुँदैनथ्यो होला । यसप्रकारले भन्नुपर्दा यहाँका बौद्ध कलाले यहाँको बौद्ध समाजको चित्रण गरेको पाइन्छ भन्न सकिन्छ । त्यसबेलाका कलाकृतिहरूको बौद्ध संस्कृतिको छाप यहाँको चेबु, पालावान तथा लुजोन द्वीपमा पाइएका हुन् । यस समय फिलिपिन्स अन्तर्गतका द्वीपहरू स्वतन्त्र राज्यको रूपमा रहेको पनि त्यसबेलाका ऐतिहासिक दस्तावेजहरूले देखाएको छ ।

फिलिपिन्सका प्रमुख प्राचीन कलाकृतिको कुरा गर्दा सुनौलो ताराको नाम उल्लेखनीय हुन्छ । करिब २ केजी तौल भएको २१ क्यारेटको सुनको यस प्रतिमालाई वज्रयान बुद्धधर्म अन्तर्गतको तारा भनिएको छ । पुरातत्वविद्हरू यसलाई इस्वी ९५० तिरको भन्छन् भने कसैले १३औं १४औं शताब्दीको पनि भनेका छन् । त्यस्तै कसैले यसलाई हिन्दु देवी हुनसक्ने आशंका पनि गरिएको छ । त्यसैले यसलाई सजिलोको लागि अगुसन इमेज मात्र भनिन्छ (अगुसन डेल सुर भन्नाले मिन्दनाओको राजधानी बुफिन्छ) र यो अहिले अमेरिकाको शिकागोस्थित फिल्ड म्युजियम अफ नेचुरल हिस्ट्रीमा संकलित छ ।

त्यस्तै किसिमले अगुसनमा पाइएको १०औं वा ११औं शताब्दीको सुनको महाप्रतिसरा जन्तर, लगुनामा पाइएको ९औं शताब्दीको ताम्रपत्र, बुकिदननमा पाइएको १४औं शताब्दीको तामाको ताराको मूर्ति, चेबुमा पाइएको १३औं-१६औं शताब्दीको काँसको अवलोकितेश्वरको मूर्ति इत्यादिले अहिले त्यसबेलाको

उन्नत बौद्ध समाजको प्रमाण दिइरहेको छ । तर दुःखका साथ भन्नु पर्छ कि अहिले ती सबै अनुसन्धाताहरू र प्रचीन कलाकृतिका व्यापारीहरूको मात्र चासोको विषय भइरहेको छ ।

यात्रा विवरणमा फिलिपिन्सको बुद्धधर्म

विभिन्न समयमा बौद्ध यात्रीहरूले नयाँ ठाउँमा र विशेष गरी बौद्ध देशहरूमा यात्रा गर्दा त्यहाँको वस्तुस्थितिको बारेमा आफ्नो यात्रा वृतान्तमा लेख्ने गर्थे, जुन पछि गएर इतिहासको एक महत्वपूर्ण प्रमाणको रूपमा पनि प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

चीनियाँ यात्री हुयेनसाङ तथा फाहियानले लुम्बिनीको बारेमा विभिन्न समयमा गरेको वर्णनले त्यहाँको ऐतिहासिकता प्रमाणित गर्न धेरै सघाएको छ ।

सन् १२२५मा चीनिया भाओ रूगुआले आफ्नो भु फा फि नामक पुस्तकमा व्यापारिक सम्बन्ध भएका विभिन्न देशहरूको बारेमा लेख्दा फिलिपिन्सको बारेमा केही कुरा लेखेका थिए । यो कुरा त्यसबेलाको फिलिपिन्सको बुद्धधर्मको बारेमा थाहा पाउनको लागि उपयोगी भएको छ । उनले फिलिपिन्सको बारेमा लेख्दा यो देश बोर्नियोको उत्तरमा पर्दछ, यहाँ जंगलमा धातुका बुद्धको मूर्तिहरू छरिएर रहेका छन् ।

फिलिपिन्सकै इतिहासको ब्याख्या गर्न यहाँ सम्भव छैन । तैपनि विभिन्न कालखण्डमा फिलिपिन्समा विभिन्न साम्राज्यवादीहरूको आधिपत्य कायम भएको प्रसङ्ग नउठाइकन यहाँ बुद्धधर्मको ह्रास कसरी हुन गयो भन्ने तथ्य कोट्याउन मुश्किल हुन्छ ।

सन् १०००तिरबाट फिलिपिन्सको इतिहास प्रष्ट हुन थाल्छ । यसबेला यहाँ थुप्रै ससाना राज्यहरू रहेको देखिन्छ, तीमध्ये कुनै भारतीय सभ्यताबाट र कुनै चीनियाँ सभ्यताबाट प्रभावित थिए । यसै समयमा यहाँ बुद्धधर्म तथा हिन्दुधर्म भारतीय व्यापारीहरू मार्फत् भित्रिएको देखिन्छ ।

तेह्रौं शताब्दीमा इन्डोनेशियाको श्रीविजय तथा मजपहित साम्राज्यबाट पालावान क्षेत्रमा बुद्धधर्म तथा हिन्दुधर्मको प्रवेश भएको थियो । त्यहाँको प्रागऐतिहासिक ताबोन गुफामा केही बौद्ध साहित्य दर्शाउने चित्रहरू पाइन्छन् ।

दक्षिणपूर्वी एशियाका अन्य बौद्ध देशहरूमा जस्तो फिलिपिन्समा बुद्धधर्म त्यति राम्रोसँग फैलिन पाएन वा त्यहाँको समाजमा बुद्धधर्म धेरै भिन्न सकेन । यो भन्नुको आधार भनेको त्यहाँको पुरातात्विक अध्ययनमा त्यहाँ अन्य देशमा जस्तो टुलुला बुद्धका मूर्तिहरू वा बौद्ध मठ मन्दिर वा विहारहरूको निर्माण भएको नदेखिएकोले हो । यस्तो भएको

राज्य सरचनाले अभिभावकत्व प्रदान नगरेकोले पनि हुन सक्दछ । अथवा पछिल्ला दिनहरूमा मुस्लिमहरूको प्रभाव बढ्दै गएपछि त्यहाँ भएका बौद्ध सम्पदाहरूको योजनाबद्ध ढंगले नै विनाश गरेकोले पनि हुन सक्दछ ।

फिलिपिन्समा मुस्लिमहरूको प्रवेश र प्रभाव

फिलिपिन्समा सबैभन्दा पहिला मुस्लिमहरू ब्यापारीको रूपमा १४औं शताब्दीमा प्रवेश गरेका थिए । पर्सियन खाडी, दक्षिण भारत तथा अन्य देशहरूबाट उनीहरू मलेशियन द्वीप समूहमा प्रवेश पुगे । उनीहरूले पहिला मिन्दानाओ तथा सुलुमा र पछि विस्तारै अन्य क्षेत्रमा मुस्लिम राज्यहरूको निर्माण गर्दै गए । १६औं शताब्दीमा मुस्लिमहरूले बुनाइ साम्राज्यमा हमला गरेका थिए । हुँदाहुँदै

मुस्लिमहरूको राज्य विस्तार तोन्दोसम्म पुग्यो । राज्यको प्रभाव बढेपछि जनतामा पनि ईस्लामधर्म ग्रहण गर्ने प्रचलन बढ्यो । यहाँ अन्य छिमेकी देशभन्दा ढिलो मुस्लिमहरूको प्रवेश गरेकोले, आपसी शत्रुताले तथा धेरै समय नबित्दै यो उपनिवेशकर्ताहरूको हातमा गएकोले यहाँ मुस्लिमहरूको साम्राज्य विकसित हुन नपाएको प्रतीत हुन्छ ।

उपनिवेशकालमा फिलिपिन्स १६ औं शताब्दीमा स्पेनीशहरूले सबैभन्दा पहिला फिलिपिन्समा पाइला टेके र विस्तारै त्यहाँ आफ्नै प्रभुत्व जमाउँदै गए । १५७८ मा त क्रिश्चियन

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा

सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना

विकास होस् ।

हस्तिनापुर बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.

चन्द्रागिरि न.पा. - ५, किसिपिडी, काठमाडौं । फोन नं.: ८-३१२५४४

इमेल: hastinapursaccos@gmail.com

स्पेनीहरू तथा मुस्लिम ब्रुनाइयनहरू बिच युद्ध नै भयो । उनीहरूले फिलिपिन्सलाई उपनिवेश बनाउनेकाम सँगै यहाँ क्रिश्चियन मिसनरीहरूको क्रियाकलाप पनि बढ्न थाल्यो ।

सन् १७६२ देखि फिलिपिन्स ब्रिटिशहरूको अधीनमा गयो । १९औं शताब्दीमा फेरी यसलाई स्पेनीहरूले कब्जामा लियो । यसबेलामा फिलिपिन्समाथि दमन र जनतालाई शिक्षित बनाउने अभियान सँगसँगै गयो । तर धार्मिक स्वतन्त्रता भने कतै देखिएन । यतिबेलाको सत्ता त्यहाँका प्रोटेस्टेन्टलगायत बौद्ध, हिन्दु तथा मुस्लिमहरूप्रति अहिष्णु देखियो । स्पेनी यातनाबाट बच्न बौद्धहरूले आफ्नो अभ्यास, चाडपर्व तथा धर्म नै क्याथोलिकमा ढाल्नुपर्ने बाध्यता थियो ।

सन् १८९६ मा फिलिपिनो क्रान्ति पनि भयो । फेरि सन् १८९८ मा अमेरिकी प्रभाव बढ्यो । यसबेला धार्मिक स्वतन्त्रता केही हदसम्म संस्थागत भयो र सन् १९२० र ३० तिर बौद्ध मन्दिरहरू समेत बन्न थाले । तर राजनीति अवस्थ भन् भन् अस्थिर बन्दै गयो र अन्तमा सन् १८९९ मा फिलिपिनो अमेरिकन युद्ध समेत भयो । युद्धमा करिब २ लाख फिलिपिनोहरूले ज्यान गुमाउनुपयो । दोश्रो विश्वयुद्धको समयमा त्यहाँ जापानीहरूको प्रभाव बढ्न थाल्यो । त्यसपछिका दिनहरूमा भियतनामी तथा जापानी बौद्धहरूको धार्मिक केन्द्रहरू समेत खुल्न थाले । कहिले धर्ममाथि अंकुश त कहिले धार्मिक स्वतन्त्रता त्यहाँबा जनताले अनुभव गर्न पाए । यस्ता थुप्रै राजनीतिक उथलपुथहरूको सामना फिलिपिन्सले गरिरहनुपयो ।

वर्तमान अवस्थामा फिलिपिन्समा बुद्धधर्म

जतिसुकै पुरानो र गौरवमय इतिहास भएपनि फिलिपिन्सका जनताले बुद्धशिक्षा र बौद्ध समाजको संरक्षण गर्न नसकेपछि त्यहाँ बुद्धधर्मको प्रभाव कमजोर हुँदै जानु स्वभाविक हो । अहिलेको अवस्थामा त्यहाँ करिब २ प्रतिशत जनताले अर्थात् लगभग ४७ हजार जनताले बुद्धधर्मलाई अँगालिराखेको अवस्था छ ।

पासाए शहरमो फो ग्वाङ शान माबुहे मन्दिर, क्वेजोन शहरको हजार बुद्धमन्दिर, मालाबोन शहरको ह्वा चोङ मन्दिर, मनिलाको पालयुल बौद्ध मन्दिर, दाभाओ शहरमो लोनला बौद्ध मन्दिर आदि अहिले फिलिपिन्सका बौद्धहरूको प्रसिद्ध मन्दिर बनेका छन्, जहाँ बौद्धहरू तथा पर्यटकहरूको भ्रमण भइरहन्छ ।

संख्यात्मक रूपमा निकै थोरै भएपनि अहिलेको अवस्थामा फिलिपिन्समा बौद्धहरूले आआफ्नो समाज, परम्परा तथा रुचि अनुसार विभिन्न निकायका बुद्धधर्म अवलम्बन गर्न पाइरहेका छन् । त्यहाँ धेरै जसो बौद्धहरूले महायानको मार्ग अँगालेका छन् । त्यस अन्तर्गतका विभिन्न मन्दिरहरू तथा धार्मिक संघसंस्थाले आफ्नो आफ्नो ढंगले काम गरिरहेको अवस्था छ । फो ग्वाङसान तथा सोका गाक्काइ इन्टरनेशनलजस्ता संस्थाहरूले त्यहाँ काम गर्न पाइरहेको छ । यसका साथै त्यहाँ थेरवाद बुद्धधर्मले पनि सानो भएपनि आफ्नो प्रभाव बनाएको छ । यहाँको फिलिपाइन थेरवाद बुद्धिस्ट फेलोशिप नाम संस्थाले विपस्सना ध्यान अभ्यास गराउने आदि कार्य गरिरहेको छ ।

**बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।
सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।**

बलम्बु च्याउ सहकारी संस्था लि.

बलम्बु-६, काठमाडौं, फोन नं. ४३१४८४४

इमेल : bmc_cooperative@yahoo.com

The Buddhist Ideals of Good Governance

✍️ **Prof. David Dale Holmes**

In *Buddhist Ideals in Government* (2011) published by the Buddhist Publication Society, the author, Gunaseela Vitanage, writes:

It must be remembered that the Buddha was born into a society which, comparatively speaking, was politically advanced and through the ages had developed certain very solid ideas of government. In the Manu Neeti or the Code of Manu, the Hindus already had laws hallowed by time to guide them in their civic duties. . . . These laws discussed not only the rights of the rulers, but also their duties towards their subjects. They also discussed the obligations of the subjects and their rights. (Vitanage 4, 2011)

The author goes on to explain, however, that such laws were laid down based on an assumption about the innate depravity of man—that man, ungoverned, lived according to the law of the jungle—and, therefore, a ruler needed to have the authority to divide, conquer, and control differing factions. Under such a system, the ruler had to have the power to impose punishments to keep people from harming one another for the sake of social stability and for the ruler's continuing safety.

When the Buddha came along, he did not see things quite that way. He saw that many jungle animals could, indeed, live together in harmony and get along amicably and not all were living in conflict. Rather than emphasizing power and punishment, the Buddha, stressed four ways of treating subjects: "They are *dana* or charity, *priyavacana* or kind speech, *artha cariya* or the spirit of frugality and of service, and of *samanatmata* or equality."

In line with Buddhist principles:

The virtuous king should practice dana or charity, giving alms to the poor and gifts to those who serve the kingdom well.

The virtuous king should practice priyavacana or kind speech, never using unkind words or harsh speech with anyone.

The virtuous king should cultivate artha cariya, which means acting in the spirit of service as well as living a simple and frugal life.

- The Buddha said, "Monks, just as all the great rivers, that is to say the Ganges, the Jammu, the Aciravati, the Sarabhu, the Mahi, on reaching the great ocean lose their former names and identities and are reckoned as the great ocean, similarly, the Kshatriya, the Brahmana, the Vaisya and the Sudra after entering the sangha, lose their former identities and become one with the members of one order."

The virtuous king should cultivate samanatmata, which means equality. Despite being in an exalted position, the king must never feel himself to be superior to the least of his subjects.

The virtuous king should learn to dispense justice to all his subjects without fear or favor.

The virtuous king should treat all of his subjects equally. (Vitanage 7–8, 2011)

Moreover, the 10 royal virtues of the Buddhist Ideal of Kingship (*dasa raja dharma*) may be explained as follows:

Dana . . . means giving alms to the needy. It is the duty of the king to look after the welfare of his needy subjects, and to give them food, clothing, and other wherewithalls.

Sila . . . means morality. The monarch must so conduct himself in private and in public life so as to be a shining example to his subjects.

Paraccaca means the grant of gifts to those who serve the monarch loyally. By the grant of gifts, not only does the monarch acknowledge their efficient and loyal service, but he also spurs them on to more efficient and more loyal service.

Ajjivan means that the ruler must be absolutely straightforward. (Vitanage 7–8, 2011)

The good king must never take recourse to any crooked or doubtful means to achieve his ends. His yea must be yea, and his nay must be nay.

Majjavan means gentleness. The monarch's straightforwardness and rectitude, that will often require firmness, should be tempered with gentleness. His gentleness will keep his firmness from being over harsh or even cruel, while his firmness will keep gentleness from turning into

weakness. A harmonious balance of these two qualities is essential not only for a ruler but for all leaders of men.

Tapan means the restraint to the senses. The ideal monarch is the one who keeps his five senses under strict control, shunning indulgence in sensual pleasures.

Akkhodha means non-hatred. The monarch should not indulge in games where killing is resorted to or cause injury to any being. He must practice non-violence to the greatest possible extent that is reconcilable with the duties of a ruler.

Avihimsa means non-violence. The monarch should not indulge in games where killing is resorted to, or cause any injury to any being. He must practice non-violence to the greatest extent that is reconcilable with the duties of a ruler.

Khanti means patience, the king must conduct himself with patience, courage and fortitude on all occasions. In joy and sorrow, in prosperity and adversity, in victory and defeat. He must conduct himself with calmness and dignity without giving in to emotions.

Avirodhata means non-enmity, friendship. The king must cultivate the spirit of amity amongst his subjects, by himself always acting in a spirit of amity and benevolence. It will be seen that avirodhata is in this context opposed to bheda—the divide and rule policy in Hindu statecraft.

The Buddha also laid emphasis on the fact that the good and evil of the people depend on the behavior of their leaders; and for the god of the people he set out these ten royal virtues to be practiced by the rulers of men. (Vitanage 8–10, 2011)

Such a system may seem simple to us today, but in the Buddha's day, the Brahmin hierarchy divided society into a system that was broken down into castes and levels and sanctioned by religion, in which human equality was lacking. The Buddha went against that trend, he swam against the stream and welcomed all comers into the monastic order: Upali, who was a barber, and Sunita, who was a former outcast, both found places of honor in the sangha. The Buddha said, "Monks, just as all the great rivers, that is to say the Ganges, the Jammu, the Aciravati, the Sarabhu, the Mahi, on reaching the great ocean lose their former names and identities and are reckoned as the great ocean, similarly, the Kshatriya, the Brahmana, the Vaisya and the Sudra after entering the sangha, lose their former identities

and become one with the members of one order." (Vitanage 11, 2011)

There is also a story in the Jataka tales that illustrates the virtue of kingship. A ruler, called King Ummadayanti, once saw a beautiful woman during his rounds of the city and he fell in love with her at first sight, but when he learned that she was married, he felt ashamed. As it happened, the woman's husband, who had guessed the secret, out of deference to the ruler, offered his wife to the king as a concubine, but the ruler refused.

The monarch replied, "If I should lack the power of ruling my own self, say, into what condition would I bring the people who long for protection from my side? Thus considering and regarding the good of my subjects, my own righteousness, and my spotless fame. I do not allow myself to submit to my passion. I am the leader of my subjects, the bull of my herd." (Vitanage 15, 2011)

References

Vitanage, Gunaseela. 2011. *Buddhist Ideas in Government*. Kandy: Buddhist Publication Society. The above book may be found as a PDF at the Buddhist Publication Online Library.

Tags: ajjivan, artha cariya, Buddhist Ideals in Government, buddhist leadership, buddhist philosophy, Buddhist studies, buddhist thought, charity, civil buddhist thought, charity, civil society, dana, equality, Jataka, leadership, morality, paraccaca, priyavacana, samanatmata, service, sila, Society, theravada buddhism, virtues

(Prof. David Dale Holmes : Prof. David Dale Holmes taught English and World Literature and Creative Writing for the University of Maryland, Munich Campus, European Division, from 1966–92, after which he moved to Asia to lecture at Thailand's Chulalongkorn University, and later at the World Buddhist University in Bangkok. From 1986–92, he traveled yearly between Munich, Germany, and Kandy, Sri Lanka, to study under Venerable Nyanaponika and Venerable Bhikkhu Bodhi. Here he became familiar with the body of literature disseminated by the Buddhist Publication Society, and later assisted in editing the BPS Wheel Series to make it available online for free download. Theravada Teachings is published monthly.)

बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपालाई सहयोग

दिवंगत भिक्षु सुमंगल महास्थविरबाट स्थापित तथा हाल बुद्धविहार भृकुटीमण्डपबाट संरक्षित बनेपाको बौद्ध वृद्धाश्रमलाई भौतिक पूर्वाधार, आश्रम संचालनार्थ कुनैपनि रुपमा श्रद्धालु दाताहरूबाट सहयोग गर्न सक्नुहुन्छ, यहाँहरूको आर्थिक सहयोगले मात्र आश्रमलाई निरन्तरता दिन सकिने भएकाले वृद्धाश्रम सहयोगको अपेक्षा राख्दछ । आश्रमको स्तर उन्नतिका लागि सहयोग गर्ने निम्न दाताहरूलाई वृद्धाश्रमको तर्फबाट हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछौं ।

- १) दिवंगत माता लक्ष्मीमाया मगरको सम्फनामा श्री मान बहादुर मगर, धोबिघाट रु. १५,०००/- (पन्ध्रहजार) प्राप्त ।
- २) थानिमुल अन्सारी (Thanimul Ansari) बाट रु. १०,०००/- (दश हजार) प्राप्त ।
- ३) प्रतिशा शाक्यबाट रु. १,५००/- (एकहजार पाँचसय) प्राप्त ।

जिन्सी सहयोग

१. सुश्री सकुन्तला प्रधान, ठमेल, काठमाडौंबाट १ थान घाँस काट्ने इलेक्ट्रोनिक मेसिन प्राप्त ।
२. बाबुकाजी गिरीको जन्मदिनको उपलक्ष्यमा छोराहरू राजेश गिरी र सुरेश गिरीबाट, बनेपाबाट बिस्कुट १० पाकेट, दाल २ के.जी, चिनी २के.जी, चाउचाउ १०पाकेट, भुजा ४ पाकेट, पास्ता २पाकेट आदि खाद्य सामग्री प्राप्त ।
३. कृपा तौजले र श्रद्धा तौजले, बनेपाबाट योमरी, बिस्कुट, टोपी, पछ्यौरा र मोजा वितरण ।
४. कमला पौडेल, बनेपा-७ बाट जन्मदिनको उपलक्ष्यमा चामल २५ के.जी, दाल ४ केजी, तेल ५लि., चिउरा २केजी खाद्य सामग्री प्राप्त ।
५. बनेपा वडा नं ९को वडासमिति मार्फत् अध्यक्ष श्री नृपेश बादेबाट ब्लायाँकेट ७थान, हटवाटर बायूग ४थान प्राप्त ।
६. स्वस्तिका श्रेष्ठको जन्मदिनको उपलक्ष्यमा बिस्कुट, अण्डा, चाउचाउ, चकलेट र चिउरा आदि खाद्य सामग्री प्राप्त ।
७. उरण श्रेष्ठको जन्मदिनको उपलक्ष्यमा केक काटेर भोजन दान ।
८. दिवंगत माता मिठाईमाया श्रेष्ठको सम्फनामा छोरा बिजय कुमार श्रेष्ठ र छोरी रुमा लक्ष्मी श्रेष्ठबाट ब्लायाँकेट प्राप्त ।
९. दिवंगत श्रीमती त्रिलोचनादेवी रिमालको सम्फनामा कल्याण रिमाल र बिजु रिमालबाट जलपान तथा भोजन दान ।

(२०७९ पुष २२ गते, पौष पूर्णिमा)

मैत्रीपूर्ण शुभेच्छासहित : आश्रमको सहयोगार्थ सबै महानुभावहरूले सम्पर्क गर्न सक्नुहुनेछ -

अध्यक्ष, भिक्षु कोण्डन्य

फोन: ५८५१०४६१८८

सल्लाहकार : दैवजराज कायस्थ, बनेपा

फोन: ५८४३०२०६४६

दश पारमिता-११

✍ आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप

गत अंकपाखें क्रमशः....

आः भीसं धात्थेगु शीलया विषयय् बिचाः याये । गुणभाव कथं यथार्थं शीलयात नं विभिन्न कथं विभाजन यानातःगु दु । थुपि विभाजनया विषयय् बिचाः याये न्हयो भीगु विषय पारमिता गुणधर्म जुयाः थुगु हे कथं निं छको बिचाः यायेगु ल्वः जू ।

लः पनेगु द्यागिं थें संवर शील खः । शील आरक्षित जुयाच्चंगु चित्त गन संतोष जुइ, अन हे सबल नं जुइ । अले ब्याक्क बुद्धपिनि सागरय् वनेगुया नितिं शील घाट जुइ । मार सेना पराजित यायेत व क्लेश त्वाःल्हायेत शील अचूक आयुध खः । शील संसार सागरं तरे जुइगु तःधंगु तापू खः । शील यःगु प्राप्त यायेत मूल्य थें जुयाः नं थ्व सुनानं लाकाः वा खुयाः काये फइमखु । शील संसार कान्तारय् पार मजुतले नयेत ज्वनावनेगु नसा थें जुइ । व न्हयाथासं न्हयाबलें नस्वाःगु स्वां थें अले दकसिबे मूवंगु सत्पुरुषपिनिगु धात्थेगु तिसा थें खः । थ्व हे शील दिव्य व मनुष्यत्व लाभ वा यशकीर्ति आदिया कारणय् मखु, अफ आत्म मोक्षार्थय् जक नं मखु, थःगु व परयागु मोक्षया लागी पालन यायेवं शील बोधिसत्त्वया पारमिताय् दुथ्याः वनी ।

दृष्टिभ्रम, मान-प्रेम व तृष्णां पीडित मजुगु कुशल शीलयात हे शील पारमिता धाइ । थ्वयात न्हयाबलें करुणा व उपाय कौशल्यभावं आरक्षा यानाः काय व वाक् कार्य गतिशील यानातइ । भव-भोग व देवत्वया तृष्णां जाःगु शील पारमिताय् दुथ्याइ मखु । सत्त्वपिं शुद्ध जुइगु हे विदर्शना धकाः मथुइकुसें शील हे जक शुद्ध जुइ धकाः भालप्युसा थ्व दृष्टि-मिश्रित शील कर्म जुइ, गुगु पारमिताय् दुथ्याइमखु । थः तःधं मेपिं चीधं खनेगु मानत्वं जाःगु शील

नं पारमिताय् ल्याःखाये बहःगु शील जुइमखु । सारांशय् स्वंगू सम्बोधिइ थ्यंकेत, पार वनेत तःसकं उपकार जुइगु शील हे तिनि शील पारमिता जुइ ।

शील पारमितायात आर्यशील नं धाः । छायाधाःसा थ्व बुद्ध व बोधिसत्त्वपिनि शील थें अर्हत्पिनि स्वभाव शील नं खः । गृहस्थयात ल्वःगु व प्रव्रजितयात ल्वःगु कथं शीलया निगू अंग दुसां बोधिसत्त्वपिसं गृहस्थ जूसां प्रव्रजित शील आरक्षा यायेगुली कुतः याइ ।

शील चारित्र शील व वारित्र शील कथं निगू प्रकारया दु । पालन यानाः पूर्ण जुइगु वा श्रद्धां पूर्ण जुयाः ग्रहण याइगु चारित्र शील खः । श्रद्धां आरक्षा यानाः याये मज्यूगु तोता छवयेगु वा विरक्तिपाखें पूर्ण जुइगु वारित्र शील खः । चारित्र शीलया पालन थःगु हे आत्मगौरवं स्वेच्छां यायेमाः । मात्र सुनानं धाःगुया कारणय् मखु ।

चारित्र शीलय् हे बोधिसत्त्व पूजा वा सम्मान यथायोग्य कथं अप्रमादपूर्वक हे पालन याइ । कल्याणमित्रया सत्संग यायेगु, बांलाःगु खँय् साधुवाद बीगु, मेपिनि अपराधय् क्षमा बीगु शक्ति दयेकेगु, मेपिनि गुण प्रकाश यायेगु, थःगु दोष सुधार यायेत आत्मालोचना यायेगु, निर्दोष ज्याय् अलसि मजुसे कुतः यायेगु, रोगीपिनि सेवाय् उत्साह दयेकेगु, ज्ञातृवर्गयात धैर्य बीगु, माःपित फुकथं ग्वाहालि यायेगु, अपराधीपित अपराध यायेत अनुबल मबीगु, बरू सुधारया नितिं प्रयत्न यायेगु ब्याक्कं चारित्र शीलया अंग जुइ । शील पारमिता पालन याइपिसं बोधिसत्त्वपिनिगु परम दुष्कर उदार चर्याया खँ न्यनाः थथे सुनां याये फइ धकाः लिचीली मखु । बरू जिं नं व हे लँपु ज्वने धकाः मती तयाः सम्बोधि लायेया लागी वीर्य उत्साह याइ । थुजागु उत्साहं युक्त जुयाः परार्थ चर्याय् पालन याइगु शील हे परमार्थ अर्थय् लानाः शील पारमिता जू वनी ।

लोकय् पूजा व सम्मान याये योग्यपि मध्यय् बुद्ध

बुद्धविहार भृकुटीमण्डपको फोन नं. परिवर्तन भएको सूचना

पुरानो फोन नं. : ०१-४२२६७०२ ✘

नयाँ फोन नं. : ०१-५३२६७०२ ✔

बोधिसत्त्व व मां-बौपि अग्र जुयाच्चनी । गौतम बुद्धया बोधिसत्त्व जीवनया वृत्तान्त ब्रंसा भीसं खनी, बोधि प्रार्थना यासेनिसें वसपोलसिबे छम्ह न्ह्योनेयाम्ह बुद्धतकया पूजा व सम्मान वसपोलं यानाबिज्यात । गौतम बुद्धं थःगु सम्बोधिया प्रार्थना दीपंकर बुद्धयाके यानाबिज्याःगु खः । अबलय् वसपोलं लँ दयेकाः बुद्धप्रति पूजा व सम्मान प्रकट यात ।

थ्वयां लिपा कोण्डन्य बुद्धया इलय् बोधिसत्त्व विजितावी धयाम्ह चक्रवर्ती जुयाः बुद्धसहित भिक्षुसंघयात महादान याना स्वयं धर्मश्रवण यायेधुंकाः भिक्षु जुयावन । मंगल बुद्धया इलय् बोधिसत्त्व सुरुचि धयाम्ह ब्राह्मण जुयाः जन्म काःगु जुयाच्चन । वं नं मंगल बुद्धसहित असंख्य भिक्षुसंघयात दान बिल, हानं लिपा स्वयं नं प्रव्रजित जीवन काल । सुमन बुद्धया इलय् अतुल धयाम्ह नागराज जुयाः महादान यात । रेवत बुद्धया इलय् अतिदेव धयाम्ह ब्राह्मण जुयाः बोधिसत्त्व तःधंगु श्रद्धा क्यनाः बुद्धया गुण वर्णन यात । सोभित बुद्धया शासनय् धर्मोपदेश न्यनाः भिक्षुसंघयात अजित धयाम्ह ब्राह्मण जुयाः संघभोजन दोहलपिल । अनोमदस्सी बुद्धया पालय् यक्ष सेनापति जुयाः संघ-दान यात । पद्म बुद्धया पालाय् सिंह रूपय् जन्म जुयाः निरोध-समापति ध्यानय् च्वम्ह बुद्धया प्रदक्षिणा यात । नारद बुद्धया इलय् ऋषि जुयाः भिक्षुसंघयात महादान यात । पद्मोत्तर बुद्धया अग्रय् जटिल धयाम्ह महानागरिक जुयाः भिक्षुसंघयात स्वंगू वस्त्र प्रदान यात । सुमेध बुद्धया शासनय् उत्तर धयाम्ह ब्राह्मण माणवक जुयाः चय्गू करोड धन त्याग यानाः भिक्षु जुयाः प्रातिमोक्ष शील पालन यात । सुजात बुद्धया पालय् चक्रवर्ती जुजु जुयाः महादान यात । प्रियदर्शी बुद्धया पालय् काश्यप धयाम्ह जुयाः स्वंगुलिं वेद-विज्ञ जुयाः संघाराम दयेकाः दान बिया प्रव्रज्या ग्रहण यात । अर्थदर्शी बुद्धया पालय् सुसीम धयाम्ह तपस्वी जुयाः मन्दार स्वांया छत्रं बुद्धया पूजा यात । धर्मदर्शी बुद्धया इलय् शक्र जुयाः बुद्धया सम्मान व पूजा यात । सिद्धार्थ बुद्धया पालय् मंगल तपस्वी जुयाच्चंगु खः । वं बुद्धयात जम्बु फल दान याये हल । तिष्य बुद्धयात सुजात क्षत्रीय जुयाः स्वांनं पूजा याःगु जुल । पुष्य बुद्धयात विजितावी जुजु जुयाच्चम्हं राज्य तोताः शीलाचरणं बुद्धया पूजा यात । विपश्यी बुद्धयात अतुल नाग जुयाः सिंहासन प्रदान यात । शिखी बुद्धयात अरिन्दम जुजुं चीवर वस्त्र व भोजनं पूजा यात । विश्वभू बुद्धयात सुदर्शन धयाम्ह जुजु जुयाः, ककुसन्ध बुद्धयात खेम धयाम्ह जुजु जुयाः, कोणागमन

बुद्धयात पर्वत धयाम्ह जुजु जुयाः दानादि पुण्य कार्य यात । काश्यप बुद्धया पालय् ज्योतिपाल ब्राह्मण युवक जुयाः प्रव्रजित जीवन काल । थ्व जातकीय अभिव्यक्ती अवदान-साहित्यं छुं परिवर्द्धन व परिवर्तनया कुतः नं याःगु खनेदु । यःगु थजु, सारांश अभिप्राय बुद्धप्रति अभिवादन व वन्दना मानादिया चारित्र शील पालन बोधि-प्रार्थनानिसें बोधि-प्राप्तितक जूगु खँ न्ह्यथनेगु हे जक खः ।

वथे हे न्ह्यागु जन्मय् नं बोधिसत्त्वं थः मां-बौपित गौरव सत्कार याः । गुगुं जन्मय् ला व गुणधर्म पालन यायेत जीवन हे परित्याग याःगु दु ।

अलिन्दं थः अबु जयदिस्सया नितिं प्राण उत्सर्ग याःगु चारित्र शीलया वर्णन च्वय् वने हे धुंकल (जातक ५१३) । बुद्धया उपदेश कथं गत यौवनया मां-बौपित्त थःके सामर्थ्य दयेक नं पालनपोषण मयाःम्ह मनू नीच खः । उकिं बोधिसत्त्वपिसं थ्व कर्तव्य पालनया अवसर तंके मालकि तःधंगु अपशोच याइ । बोधिसत्त्व सामया (जातक ५४०) विरह थुजागु हे विरह खः ।

कथहं...

**पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु
पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।
आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु
यही नै बुद्धको उपदेश हो**

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं.: ४२३८१४७, ४०३००४४, ०१२२९२२३०
E-mail: vishwamotor@gmail.com

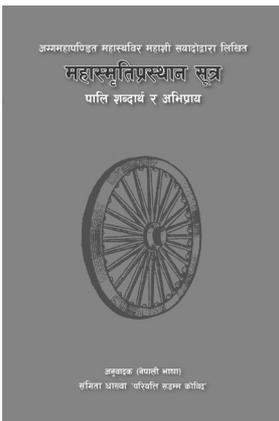
टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि
इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरूको साथै व्याट्रि र इन्भर्टरको
लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

महास्मृतिप्रस्थान सूत्र विमोचन

१७ मंसिर, काठमाडौं । अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रका कम्मद्वानाचरिय सयादो उ. इन्दक महास्थविरले सुश्री संगिता धारखाद्वारा नेपालीमा अनूदित "महास्मृतिप्रस्थान सूत्र पालि, शब्दार्थ र अभिप्राय" पुस्तक विमोचन गर्नुभयो ।

अगमहापण्डित महास्थविर महाशी सयादोद्वारा बर्मिज

भाषामा लिखित उक्त पुस्तक नेपालभाषामा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट अनुवाद गर्नुभएको थियो । विमोचित पुस्तकबारेमा भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर, उ इन्दक सयादो, अनागारिका विमलजाणीले ध्यान-साधनाको क्षेत्रमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण पुस्तक सबैका लागि उपयोगी हुने बताउनुभयो । ९५ औं जन्मदिनको उपलक्ष्यमा धर्मदानस्वरूप प्रकाशन गर्नुहुने

दाता बाबुकाजी शाक्यले अनुवादिका संगिता धारखा 'परियत्ति सद्धम्म कोविद' लाई विशेष सम्मान गर्नुभएको थियो ।

ध्यान केन्द्रका सचिव ललिता धारखाले कार्यक्रम संचालनसहित उपस्थित सबैलाई साधुवाद ज्ञापन गर्नुभएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

बौद्ध महिला संघको साधारण सभा सम्पन्न

१८ मंसिर, काठमाडौं । बौद्ध महिला संघ, नेपालको अध्यक्ष सुजाता मानन्धरको सभापतित्वमा २६ औं वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न भएको छ । भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरबाट ओवाद, भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविरबाट पञ्चशील प्रदान गर्नुभएको सो सभामा सचिव कृष्णकली शाक्यबाट ०७८/०७९ सालको वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने क्रममा संघबाट संचालित ध्यान

शिविर, परियत्ति शिक्षा, लुम्बिनीस्थित थेरवाद बौद्ध संग्रहालय, सुमना स्वास्थ्य कोषको प्रगति विवरण समेत पेश गर्नुभयो । साथै संघका कोषाध्यक्ष अनिलतारा तुलाधरले ०७८/०७९ को आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुतिसँगै लुम्बिनी संग्रहालयमा एक कोठा निर्माणार्थ संघकै सल्लाहकार, भूतपूर्व अध्यक्ष तथा सदस्यहरुबाट रु. २,५४,०००/- श्रद्धादान प्राप्त भएको जानकारी गराउनुभयो ।

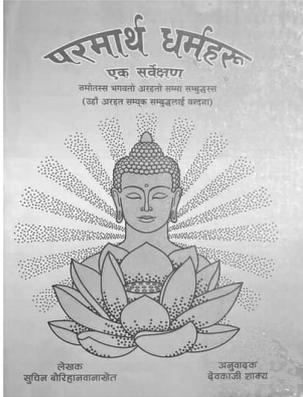
सोही सभामा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउनुहुने संघका भूतपूर्व अध्यक्ष सुश्री नानीमैया मानन्धरलाई भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरले कदरपत्र प्रदान गर्नुभयो । सम्मानित सुश्री नानीमैया मानन्धरले आफू अध्यक्ष भएपछि आजसम्ममा बौद्ध महिला संघ, नेपालले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा निरन्तर उन्नति गरिरहेको हेर्न र सुन्न पाउँदा अति नै खुसी लागेको बताउनुभयो । सल्लाहकार श्री पद्म ज्योतिले संघको आर्थिक अवस्था सन्तुलित रहेकोमा बधाई ज्ञापनसहित अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्र WFB मा संघका उपाध्यक्ष मीरा ज्योति तथा महासचिव चन्द्रदेवी शाक्य र स्वयं आफू पनि आबद्ध भएकोमा राष्ट्रिय मात्र नभई अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत संघको नाम उल्लेख भएकोमा प्रशंसा गर्नुभयो । कार्यक्रमस्थल एहिपस्सिको बुद्धविहारका भिक्षु अनिरुद्धले विहारको छोटो परिचय दिँदै बौद्ध महिला संघ, नेपालबाट रु. १०,०००/- श्रद्धादान प्राप्त भएकोमा साधुवाद दिनुभयो ।

सम्पन्न वार्षिक सभामा संघका उपाध्यक्ष मीरा ज्योतिबाट स्वागत भाषण तथा महासचिव चन्द्रदेवी शाक्यबाट धन्यवाद ज्ञापन गरिएको सो सभा अध्यक्ष सुजाता मानन्धरले मन्तव्यसहित सभा विसर्जन गर्नुभएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण लोकार्पण

२४ मंसिर, काठमाडौं । आनन्दकुटी विहारका कार्यवाहक प्रमुख भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर, बुद्धविहारका प्रमुख भिक्षु कोण्डन्य महास्थविर, ९२ वर्षीय उपासक मोतिरत्न शाक्य, राजकाजी शाक्यले संयुक्तरूपमा अभिधर्मसम्बन्धी महत्वपूर्ण कृति **परमार्थ धर्महरु : एक सर्वेक्षण** एक धार्मिक समारोहबीच बुद्धविहार भृकुटीमण्डपमा विमोचन-लोकार्पण सम्पन्न भएको छ ।

थाइलैण्डका श्री सुचिन बोरिहानवानाखेतद्वारा लिखित ग्रन्थलाई उपासक श्री देवकाजी शाक्यले नेपालीमा अनुवाद गर्नुभएको थियो । महत्वपूर्ण कृति प्रकाशनसम्बन्धमा बौद्ध अध्ययन केन्द्रीय विगागका पूर्व विगागीय प्रमुख प्रा. डा. मिलनरत्न शाक्य, शाक्य फाउण्डेशनका पूर्व अध्यक्षहरु राजकाजी शाक्य तथा अमीरमान शाक्यले शुभकामना मन्तव्य व्यक्त

शाक्यले प्रतिकूल स्वास्थ्यका बावजुद पनि निरन्तर कलम चलाउँदै आउनुभएको योगदानलाई कदरसहित उहाँलाई बुद्धविहार भृकुटीमण्डपले साधुवाद-पत्र प्रदान गरेको थियो । साधुवाद-पत्र हस्तान्तरण गर्नुहुँदै समारोहका सभापति भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरले महत्वपूर्ण पुस्तक अनुवादका लागि अनुवादक देवकाजी शाक्यलाई विशेष साधुवाद ज्ञापनसहित अभिधर्मसम्बन्धी महत्वपूर्ण ग्रन्थहरू निरन्तर प्रकाशन हुनु सम्बद्ध सबैका लागि खुसीको विषय भएको चर्चा गर्नुभयो ।

बुद्धविहारका सदस्य उपासक एवं बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपाका महासचिव सानुबाबु साय्मिले विहारबाट प्रदत्त साधुवाद-पत्र

गर्नुभएको थियो भने अनुवादक देवकाजी शाक्यले शारीरिक अशक्तताका बावजुद पनि अनुवाद कार्यलाई पूर्णता दिनसकेको सुखद पक्ष भएको साथै आफ्नो जीवनमा आजको दिन अविस्मरणीय दिन हुने सुखद अभिव्यक्तिसहित विशेषतः धर्मपत्नी माधुरी शाक्यले असहज परिस्थितिमा समेत आफूलाई उल्लेखनीय सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नुभएकैले अनुवाद कार्य सफल भएको स्मरण गर्नुहुँदै प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सबैलाई साधुवाद ज्ञापन गर्नुभयो । यसरी नै ४९६ पृष्ठमा प्रकाशित **परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण** ग्रन्थको महत्त्व एवं उपादेयतासम्बन्धमा भिक्षु कोण्डन्य महास्थविरले आफ्नो मन्तव्यसहित अनुवादक देवकाजी शाक्यबाट निरन्तर रूपमा संग्रहनीय, पठनीय एवं मननीय कृतिहरू एकपछि अर्को फूलको मालाभै उर्नैँदै जान सक्नु भनी मैत्रीकामना व्यक्त गर्नुभयो ।

विगत लामो समयदेखि शिक्षण क्षेत्रमा आवद्धतासहित प्रशासनिक, सामाजिक एवं संगठनात्मक क्षेत्रमा समेत कुशल अनुभवी उपासक देवकाजी शाक्यको लेखन, अनुवाद, सम्पादन गरी करिब ३ दर्जन कृतिहरू प्रकाशित भइसकेका छन् । बुद्धशिक्षासम्बन्धी लेखक तथा अनुवादक उपासक देवकाजी

वाचन गर्नुभएको थियो । तेजरत्न शाक्यद्वारा स्वागत गर्नुभएको लोकार्पण समारोहमा उपासिका माधुरी शाक्यले उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरू तथा विशेषतः बुद्धविहार परिवारलाई मैत्रीकामनासहित साधुवाद ज्ञापन गर्नुभएको सो सभा सुमन शाक्यद्वारा संचालन गरिएको जानकारी प्राप्त भएको छ । प्रश्वास शाक्य तथा सुश्री शास्ता शाक्य (पिएचडी) द्वारा प्रकाशित परमार्थ धर्महरू : एक सर्वेक्षण ग्रन्थ उपस्थित सबैलाई धर्मदानस्वरूप प्रदान गरिएको थियो ।

दीपंकरको वार्षिकोत्सव एवं पुरस्कार वितरण

मंसिर २४, ललितपुर । नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाका केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यत्व एवं विद्वान डा. वज्रराज शाक्यको विशिष्ट आतिथ्यत्वमा नागबहाल टोल सुधार समितिका अध्यक्ष दसपारमिता आजु जुजुरत्न शाक्यको सभापतित्वमा दीपंकर परियत्ति शिक्षालयको वार्षिकोत्सव एवं पुरस्कार वितरण समारोह नागबहाल टोलको भंसाभवनमा सम्पन्न भएको छ । समारोहमा शिक्षालयका केन्द्राध्यक्ष सुश्री अमिता धाखाबाट स्वागत मन्तव्यपछि शिक्षिका

सुश्री सतिधा खाले प्रगति प्रतिवेदन र सहकोषाध्यक्ष जुजुरत्न शाक्यले आयव्यय प्रस्तुत गर्नुभयो ।

वि. सं. २०३३ सालमा स्थापित यस शिक्षालयले बाल, युवा तथा महिला समूह समेटेर बौद्ध परियत्ति शिक्षा संचालन गर्दैआएको छ । बु.सं. २५६५ को बौद्ध परियत्ति शिक्षाको परीक्षामा यस शिक्षालयबाट परियत्ति सद्धम्म कोविद परीक्षामा १ जना, कोविद द्वितीय वर्षमा १ जना उत्तीर्ण भएका छन् भने सद्धम्मपालक उपाधिमा २ जना र प्रारम्भिक तृतीय वर्षदेखि प्रारम्भिक प्रथम वर्षसम्म २७ जना गरी जम्मा ३१ जना विद्यार्थी उत्तीर्ण भएका छन् । बोर्ड स्थानमा १ जना, विशिष्ट श्रेणीमा उत्तीर्ण २ जनासहित सबै विद्यार्थीहरू र अतिरिक्त क्रियाकलापमा भागलिएका विद्यार्थीहरूलाई समारोहमा प्रमुख अतिथि भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर तथा अगगजाणी गुरुमां, आजु जुजुरत्न शाक्य र प्रा. डा. वज्रराज शाक्यले पुरस्कार तथा प्रमाण-पत्र वितरणसँगै समारोहमा शिक्षक शिक्षिकाहरूलाई सम्मानस्वरूप उपहार प्रदान गरिएको थियो ।

परियत्ति सद्धम्म कोविद परीक्षामा सफल विद्यार्थी गौतम वज्राचार्य र प्रवेश तृतीय वर्षमा बोर्ड तृतीय स्थानमा उत्तीर्ण विद्यार्थी रीता शाक्यले आआफ्नो पढाईमा भएका अनुभव व्यक्त गर्नुभयो ।

पञ्चशील प्रार्थनाबाट शुभारम्भ भएको उक्त कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर तथा विशिष्ट अतिथिले परियत्ति शिक्षाको महत्त्व एवं यसको विकासका लागि भिक्षु, अनागारिका तथा गृहस्थहरू मिलेर अगाडि बढ्नुपर्ने बारे सुभाब दिनुभएको थियो । समारोहको अन्त्यमा दीपंकर शिक्षालयका उपाध्यक्ष हेराकाजी शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

बुद्धमूर्ति स्थापना कार्य निरन्तर जारी

२४ मंसिर, ललितपुर । बौद्ध समाजसेवी तथा संस्कृतिविद् उपासक मोतिलाल शिल्पकारले विभिन्न क्षेत्रमा बुद्धमूर्ति प्रदान गर्दै आउनुभएको जगजाहेर विषय हो । ललितपुर महानगरपालिकाका प्रमुख चिरिबाबु महर्जनले वडा नं. ११, मणिदोस्थित बुद्धमूर्ति एक समारोहबीच समुद्घाटन गर्नुभयो । परियत्ति वत्तृत्वकला संचालक समितिको आयोजनामा सम्पन्न सो कार्यक्रममा अनुपमा गुरुमां, मूर्तिका दाता मोतिलाल शिल्पकार

तथा प्रमुख अतिथि चि रि बा बु महर्जनलगायत वक्ताहरूले बुद्धशिक्षा तथा व्यवहारमा सुखशान्तिको आवश्यकता बारे बोल्नुभएको थियो ।

स्मरणीय रहोस् हालसालै मात्र दाता मोलिलाल शिल्पकार परिवारले बु ट व ल स्थित त

पद्मचैत्य विहारलाई ४८ ई. तथा हेटौडास्थित प्रज्ञा विहारका लागि ३६ ई. को ढलौटको बुद्धमूर्ति प्रदान गर्नुभएको थियो ।

अनागारिका माधवीको अन्त्येष्टि शंखमूलमा

१ पुस, ललितपुर । पुनर्जागरित थेरवाद बुद्धधर्मको उत्थानका लागि महत्वपूर्ण योगदान दिँदै आउनुभएका नेपालकै ज्येष्ठ अनागारिका माधवीको अन्त्येष्टि थेरवादी बौद्ध परम्परा अनुसार शंखमूल घाटमा सम्पन्न भएको छ । महिलाहरूको हक हितका लागि विद्यालय स्थापना गरी जीवनभर संघर्ष गरिरहनुभएका साहसी, निडर, परिश्रमी गुरुमाको रूपमा परिचित व्यक्तित्वका धनी अनागारिका माधवीको ९२ वर्षको उमेरमा २८ गते विहानी ३:४६ बजे सुमेरु अस्पतालमा निधन भएको थियो ।

ललितपुर ओकुबहाल निवासी चन्द्रज्योति शाक्य र लक्ष्मी शाक्यका कान्छी छोरी शुभलक्ष्मी शाक्यले भर्खर १३ वर्षकै किशोरावस्था नै छिमेकी मुलुक भारतको कुशीनगरमा ऊ. चन्द्रमुनि महास्थविरको उपाध्यायत्वमा अनागारिका प्रव्रजित ग्रहण गरी अनागारिका माधवी हुनुभएका थिए ।

अनागारिका माधवीको निधनसँगै उहाँको पार्थिव शरीरलाई यशोधर विद्यालयकै प्राङ्गणमा राखी भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूबाट निरन्तर परित्राण पाठ, श्रद्धालुहरूका लागि अन्तिम दर्शनका लागि राखेर पुष १ गते दिउँसो अन्त्येष्टी कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । विद्यालय परिसरमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, नेपाल अनागारिका संघ, श्रद्धालु दाताहरूको उपस्थितिमा परित्राण पाठ, उहाँको शासहिनक योगदानसम्बन्धी चर्चापरिर्चा एवं पुण्यानुमोदना

सम्पन्न भइसके पछि अन्त्येष्टिका लागि ओकुबहाल, सुन्धारा, सौगल, कुटी सौगल, तँह, भोलढोका, ज्यापु समाज भवन, सिकबहिल हुँदै शंखमूलतर्फ लगेको थियो ।

अन्त्येष्टिमा भिक्षुसंघ, अनागारिका संघ, भूतपूर्व विद्यार्थीहरू, विभिन्न संघसंस्थाहरूबाट उपस्थित गन्यमान्य व्यक्तिहरू, श्रद्धालु उपासक उपासिकहरूको बाक्लो उपस्थितिसँगै शंखमूल स्मशानमा थेरवाद मृत्युसंस्कार अनुरूप अन्तिम संस्कार गरिएको थियो ।

उहाँको पार्थिव शरीरमा शिष्य चेलाहरू, सुनन्दाराम विहारका तथा यशोधरा विद्यालयका प्रतिनिधित्व हुनेगरी सामूहिकरूपमा दाग बत्ति दिएका थिए ।

लुम्बिको गुरुयोजनाविपरीत संरचनामा रोक

९ पुस, रूपन्देही । लुम्बिनी विकास कोषले गुरुयोजनामा उल्लेख भएअनुसार बाहेकका संरचना गुरुयोजना क्षेत्रभित्र निर्माण गर्न नदिने निर्णय गरेको छ । संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयनमन्त्री तथा कोषका अध्यक्ष जीवनराम श्रेष्ठको अध्यक्षतामा बसेको कोषको बैठकले व्यावसायिक तथा व्यक्तिगत स्वार्थ पूर्ति हुने कुनै संरचना गुरुयोजना क्षेत्रभित्र बन्न नदिने सैद्धान्तिक निर्णय गरेको हो । बौद्धमार्गीको आस्थाको धरोहर

लुम्बिनीको महत्वपूर्ण जग्गा व्यक्तिगत तथा व्यावसायिक स्वार्थ पूर्तिको लागि प्रयोग नहोस् भनेर यस्तो निर्णय गरिएको मन्त्री श्रेष्ठले बताउनुभयो ।

विहार, मन्दिर, गुम्बा र चैत्य निर्माण हुने जग्गामा निर्धारित समयमा सम्पन्न नहुनुका कारण खोजी छिटो सम्पन्न गर्ने वा जग्गा फिर्ता गर्ने गरी नियमित गरिनेछ । सन् १९७८ मा जापानिज वास्तुकलाविद् प्रोफेसर केन्जो टांगेले तयार पारेको लुम्बिनी

गुरुयोजना अन्तिम चरणमा छ । गुरुयोजनाको कामका अतिरिक्त लुम्बिनी र आसपासका बौद्धस्थल समेटेर **ग्रेटर लुम्बिनी** को अवधारणा पनि अगाडि बढाइएको छ । लुम्बिनी

गुरुयोजना उत्तर-दक्षिण पाँच वर्ग माइल क्षेत्रमा फैलिएको छ । जसमा पुरातात्विक क्षेत्र पवित्र उद्यान, अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध विहार क्षेत्र र नयाँ लुम्बिनी गाउँ गरी तीन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ ।

मुलुककै पर्यटकीय गन्तव्य बुद्ध-जन्मस्थल लुम्बिनीमा गुरुयोजना विपरीत काम गर्न नहुने मन्त्री श्रेष्ठले बताउनुभयो । कोषले यसअघि लुम्बिनी गुरुयोजनाभित्रको जग्गालाई कानुन विपरीत भाडामा दिन भएका निर्णय खारेज गरिदिएको थियो । (श्रोत : सुनील महर्जन)

नयाँ वर्षमा लुम्बिनीमा बढ्यो चहलपहल

१७ पुस, लुम्बिनी । अंग्रेजी नयाँ वर्षको पहिलो दिन बुद्ध जन्मस्थल लुम्बिनी घुम्न आउनेको चहलपहल बढेको छ । मायादेवी मन्दिरमा बिहानैदेखि सर्वसाधारणको भीड लागेको छ । मायादेवी मन्दिर दर्शन र पूजाआजा गर्नेको लामो लाइन थियो । सन् २०२३ को पहिलो दिन ८ हजारभन्दा बढी

स्वदेशी, विदेशी पर्यटकले लुम्बिनी अवलोकन गरेको लुम्बिनी विकास कोषका सूचना अधिकृत राजन बस्नेतले बताए ।

पूर्वी क्षेत्रको थेरवादी सम्प्रदायका विहार र मन्दिर दर्शन गर्ने चहलपहल थियो । त्यस्तै पश्चिमी क्षेत्रको महायानी सम्प्रदायका विहार, गुम्बा र मन्दिर पनि उस्तै भीड थियो । केन्द्रीय नहरमा डुंगा चढेर रमाउने पनि उत्तिकै थिए । यहाँ घुम्न आउनेहरू उत्साहित र उमङ्गित हुँदै लुम्बिनीमा नयाँ वर्षमा खुसीयाली साटासाट गरे । तस्बिर खिच्ने र सेल्फी लिएर रमाए । नयाँ वर्ष उल्लास, उमङ्ग र शान्तिपूर्ण होस् भनेर नयाँवर्ष एकदिन अगाडि राति रोयल थाई मोनाष्ट्रीले मायादेवी मन्दिरमा विशेष पूजाआजा गरेको थियो । मोनाष्ट्रीभित्र पनि परित्राण पाठ गरेर नयाँ वर्षले थाई-नेपाल सम्बन्ध अझ बलियो र प्रगाढ होस् भन्ने कामना गरेको प्रमुख भिक्षु फ्रा बोधि बिड्ले बताए । (श्रोत : मनोज पौडेल)

आनन्दकुटी विहारमा महापरित्राण

९ पुस, स्वयम्भू । पुनर्जागरित नेपालको थेरवाद बुद्धशासनमा नेपालकै पहिलो थेरवादी विहार आनन्दकुटी विहारमा नेपाली जनतासहित सकल सत्त्व प्राणीहरूको सुख, शान्ति तथा समृद्धिको कामना गर्दै श्रद्धेय भिक्षु महासंघबाट एकदिने पवित्र महापरित्राण पाठ सम्पन्न भएको छ । विहारका कार्यवाहक प्रमुख एवं विहार संस्थाका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरले महापरित्राण पाठको महत्वसम्बन्धमा विशेष धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

विहारका सदस्यसचिव भिक्षु प्रज्ञामूर्ति महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थनापछि सामूहिक पाठसँगै शुभारम्भ गरिएको सो महापरित्राण पाठ ७ युगलसहित दिनभरि संचालन भएको थियो । काठमाडौंस्थित असनका श्रद्धालु दाता उपासिका सरस्वती तुलाधर सपरिवारको श्रद्धा अनुसार सो महापरित्राण पाठको आयोजना गरिएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

प्रमुख एवं कार्यवाहक प्रमुख दुबै श्रीलंकामा

विभिन्न विहारहरूमा धार्मिक भ्रमणसहित स्वास्थ्य लाभ गरिरहनुभएको छ । आउँदो फेब्रुवरीमा मात्र नेपाल फर्कनुहुने उहाँसँगै उपस्थापनका लागि जानुहुने भिक्षु कोलिय विशुद्धिबाट जानकारी प्राप्त भएको छ ।

१९ पुस, काठमाडौं । आनन्दकुटी विहारका विहार प्रमुख, विहार संस्थाका अध्यक्ष एवं आनन्दभूमिका प्रमुख सल्लाहकार भिक्षु मैत्री महास्थविर लामो समयका लागि श्रीलंका प्रस्थान गर्नुभई हाल उहाँ श्रीलंकाको

यसरी नै पुष १९ गतेका दिन आनन्दकुटी विहारका कार्यवाहक प्रमुख, विहार संस्थाका उपाध्यक्ष एवं आनन्दभूमिका सल्लाहकार भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर दाता उपासक उपासिकाहरूसँग १०दिने श्रीलंकाको धार्मिक भ्रमणमा जानुभएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

ज्ञानमाला राष्ट्रिय सम्मेलन बनेपामा

२० पुस, बनेपा-काभ्रे । विश्वशान्तिका नायक भगवान् बुद्धको पवित्र जन्मभूमि नेपालमा बुद्धका अमूल्य शाश्वत उपदेशलाई सर्वव्यापक रूपमा सम्प्रेषण गर्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिको तत्वावधान तथा वांछ्यः ज्ञानमाला भजन खलः, बनेपाको व्यवस्थापनमा तीनदिने दशौं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन हुने भएको छ ।

पुष २३ गते नेपालका संघनायक भिक्षु बोधिसेन महास्थविरद्वारा भण्डोत्तोलनलगत्तै ज्ञानमाला शान्तिपद यात्राको शुभारम्भ गरिने र त्यसपछि बनेपा पार्टी भेन्यु, बनेपा-काभ्रेमा दशौं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलनको विधिवत समुद्घाटन समारोहको आयोजना गरिने भएको छ । साथै विभिन्न जिल्लाबाट प्रतिनिधित्व गर्ने ज्ञानमाला भजन समूहहरूबाट सामूहिक प्रस्तुतिसहित वृहत ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गर्ने कार्यक्रम तय गरिएको छ । यसरी नै दोश्रो दिन २४ गते विशेष गोष्ठीको आयोजनासँगै तेश्रो दिन २५ गतेका दिन दशौं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन विधिवत रूपमा समापनसहित आगामी १९औं ज्ञानमाला सम्मेलन पोखरामा हुने घोषणा गरिने समेत जानकारी प्राप्त भएको छ ।

नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समिति, काठमाडौंको आयोजनामा वांछ्यः ज्ञानमाला भजन खलः, बनेपाको व्यवस्थापनमा हुन गईरहेको

दशौं राष्ट्रिय ज्ञानमाला सम्मेलन २०७५

भव्य र सभ्य रूपमा सफलता पूर्वक सम्पन्न होस् भन्ने हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

आनन्दभूमि परिवार

Re-understanding PEACE through Scriptures

On the joyful occasion of Christmas, an Inter-Faith Prayer Gathering was organized by St. Mary's School, Jawalakhel on 23rd of December, 2022. The very first of its kind, the main aims of the gathering were to **re-understand** and **re-live** the true notion of peace and to remind us all, the importance of unity and togetherness. Peace, often described as having multiple meanings when explored through the lens of various religions, was found to be indeed a singular entity, thus narrowing its meaning down to one simple belief; peace is a way of life.

The forum was blessed with dignitaries representing various religions congregating to discuss a singular ideology. The discussions initiated with Right Reverend Bishop Paul Simick reciting the verses of the Holy Bible, informing the audience that it is not that the Christian ideal has been tried and found wanting, but that it has been found difficult and left untried. Reverend Imammuddin Khan then disclosed a message

of the Quran, which states peace is one of the names of Allah himself and a greeting as simple as "Salam Walekum" means "**peace be upon you**". The third discussion was led by Mrs. Pushpa Thapa Magar, a teacher of St. Mary's School, who shared some words of wisdom regarding the concept of peace in Hinduism. This was followed by a talk from Reverend

Gobind Pasman, who enlightened the audience of the oneness of God and his desire to explore the wonder of the earth in communion with all people according to the Sikh scripture. The final discussion of the day was by Reverend Bhikshu Kondanya, a Buddhist scholar who explained the evolving nature of people and religion, all the while making us aware of the fact that the more sophisticated we are, the more complicated we become.

Having had the blissful privilege of listening to the several noble religious Gurus deciphering texts from their scriptures, a realization dawned upon all that there was mutual connection amongst all religions. The shared agreement amongst all experts and dignitaries was that peace comes from oneself and is not something one can attain through perfunctory activism. It was indeed an honour for the school family and all guests present to re-live PEACE through different insights, thus making this event a resounding success.

This Inter-Faith Prayer Gathering has not just created history but has made us all add further meaning to our celebrations and to always be the beacon of goodwill and amity.

(Source : Mrs. Jaya Subba, Onlinepatrika.com)

पेरिसमा लिलामीमा राखिएको दीपंकर बुद्ध सप्तपुर महाविहारको प्रमाणित

काठमाडौं – फ्रान्सको पेरिसस्थित अन्तर्राष्ट्रिय कला-सम्पदा लिलामी गृह 'बोनह्याम्स' ले लिलामीमा राखेको दीपंकर बुद्धको काठले बनेको टाउको प्रतिमा ललितपुर, च्यासलस्थित सप्तपुर महाविहारबाट २५ वर्षअघि चोरिएको प्रमाणित भएको छ ।

यो प्रतिमा सन् २०२२ डिसेम्बर १५ लिलामीमा जान लागेकोमा सम्पदाको पहिचान र उत्पत्तिको आधार पुष्टि भएपछि 'बोनह्याम्स'ले ११ डिसेम्बरबाटै लिलामीको सूचीबाट हटाएको छ । दीपंकर प्रतिमासहित अरु ४ सम्पदा 'बोनह्याम्स' लिलामीमा राखिएको

बारे सम्पदा खोजबिनको अभियान 'लस्ट आर्ट्स अफ नेपाल'ले गत साता जानकारीमा ल्याएको थियो । त्यसपछि सुरु भएको पहिचान प्रक्रियामा महाविहारका गुठियार अमिर शाक्य, राजेन्द्र शाक्य, सुरेन्द्रराज शाक्यसहितले २०५५ साउन २८ गते उक्त दीपंकरको टाउकोको प्रतिमा महाविहारबाट चोरी भएको र त्यसबारेमा प्रहरी जाहेरीसहित उपलब्ध गराएका थिए ।

यो सम्पदाको यथास्थिति पहिचान भएको र आफ्नो सम्पत्ति घरफिर्ताका लागि अनुरोध गर्दै सप्तपुर महाविहार सुधार समितिका अध्यक्ष राजेन्द्र शाक्यसहितले डिसेम्बर ११ मा पुरातत्व विभागमा समेत निवेदन दिएका छन् । दीपंकर बुद्धको टाउको लिलामीमा राखिएकोबारेमा पेरिसस्थित नेपाली दूतावासले पनि उक्त लिलामी तत्काल रोक्न 'बोनह्याम्स'लाई पत्र पठाएको थियो ।

पेरिसमा नेपाली सम्पदा लिलामी गरिँदै

महाविहार सुधार समितिका सदस्य एवं कलाकार अमिर शाक्यका अनुसार २०५५ सालमा दीपंकर बुद्धको टाउको चोरिँदा त्यसमा रहेको मुकुट र तलको हातको काष्ठ

आकृति भने लगिएको थिएन । पुरानो प्रतिमा चोरिएपछि नियमित पाठपूजाका लागि अर्को प्रतिरूप बनाएर राखिएको छ । अरु विहारमा यस्ता दीपंकर बुद्धको प्रतिमा तामाको राखिने भए पनि विशेष कलाकौशल भरिएको काठको दीपंकर

टाउको यो महाविहारमा मात्रै रहेको गुठियारले जानकारी दिए ।

'बोनह्याम्स'ले नेपाललाई 'उत्पत्तिको थलो' मानेरै जारी गरिएको लिलामी सूचनामा, पन्ध्रौं शताब्दीको दीपंकर बुद्धको काठले बनेको टाउकोको मूल्य २० देखि ३० हजार युरोसम्म राखिएको थियो । 'बोनह्याम्स'का तर्फबाट स्थानीय प्रशासक जिड वेनले जारी गरेको सूचनामा 'यो सम्पदा मल्लकालीन समयको नेवारी काष्ठशिल्पीको उत्कृष्ट नमुना हो' भनिएको छ । 'लस्ट आर्ट्स अफ नेपाल'का अनुसार, दीपंकर बुद्धको टाउकोको लिलामी रोकिएको र यो सम्पदाका हकवाला 'ल ट्राय कलेक्सन अफ हिमालयन आर्ट'ले यो सम्पदा घरफिर्ता गरिदिने जनाइसकेको छ ।

पाटनमा रहेका १८ बहाल र १८ बहिलमध्येको मुख्य बहिल (कचावा) का रूपमा चिनिएको सप्तपुर महाविहार भन्डै १५ सय वर्षअघि स्थापित भएको मानिएको छ । यसमा गुठियार ६० र संघ परिवार १ सय ६० रहेका छन् ।

(श्रोत : देवेन्द्र भट्टराई, कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक, २६ मंसिर, २०७९)

17th International Tipitaka Chanting Ceremony

December 02nd -12th ,2022 at Bodhgaya, India

Courtesy : FB of Nepal Saddhatissa Bhikkhu & Bhante Kolita

Farewell Blessings for Himalee Tilakratne : at Ananda Kuti Vihara

Called upon the Ven. Bhantes at the historic Ananda Kuti Vihara and received their blessings before leaving Nepal. Ananda Kuti Vihara has a close association with Sri Lanka from the time of Ven. Amritananda Thero who played a significant role in the revival of Theravada Buddhism in Nepal. Ven. Narada Mahanayaka Thero of Vajiraramaya has visited the Anandakuti Vihara many times.

Courtesy : FB of Himalee Arunatilaka

Her Excellency the Ambassador of Sri Lanka to Nepal, 30th December, 2022